

**Univerzita Palackého v Olomouci
Cyrilometodějská teologická fakulta**

Katedra křesťanské sociální práce

Obor: Charitativní a sociální práce

Pavla Golasowská

*Ženy a muži jako oběti domácího násilí
se zaměřením se na motivaci oběti k vyhledání
pomoci a možnosti sociální práce*

Bakalářská práce

vedoucí práce: Mgr. Hana Krylová, Ph.D.

2013

Prohlašuji, že jsem bakalářskou práci vypracovala samostatně a všechny použité
prameny a literaturu jsem uvedla v bibliografii.

.....

V Olomouci dne: 25. března 2013

Děkuji Mgr. Haně Krylové Ph.D., za odborné vedení a mnoho cenných podnětů při tvorbě mé práce. Děkuji také mé rodině a spolupracovníkům za podporu a trpělivost po celou dobu mého studia.

Motto: *„Mým snem je, aby se boj proti násilí ve vztahu mezi pohlavími stal počátečním bodem pro novou solidaritu mezi pohlavími.“*

(Hans – Joachim Lenz)

Motto: *„My dream is to combat violence in the relationship between the sexes became the starting point for a new solidarity between the sexes.“*

(Hans – Joachim Lenz)

Obsah

Úvod	7
1 Definice domácího násilí a jeho historie	9
1.1 Definice domácího násilí	9
1.2 Historie domácího násilí	10
1.2.1 Domácí násilí v zahraničí	11
1.2.2 Domácí násilí v ČR	13
1.3 Předsudky a fakta o domácím násilí	13
2 Popis a průběh domácího násilí	16
2.1 Teorie příčin domácího násilí	16
2.2 Znaký a formy domácího násilí	17
2.3 Spirála domácího násilí	20
3 Účastníci domácího násilí a jeho důsledky	23
3.1 Profil násilné osoby	23
3.2 Oběť a její role v násilném vztahu	25
3.3 Děti jako svědci domácího násilí	28
3.4 Důsledky domácího násilí	29
3.4.1 Důsledky domácího násilí pro jedince	29
3.4.2 Ekonomické důsledky domácího násilí pro stát	32
4 Sociální práce a pomoc účastníkům domácího násilí	34
4.1 Prevence pro oběti domácího násilí	34
4.2 Legislativa domácího násilí v ČR	35
4.3 Interdisciplinární spolupráce a Institut vykázání	36
4.3.1 Pomáhající instituce a metody práce s oběťmi	37
4.3.2 Osobnost poradce pro oběti domácího násilí	40
4.4 Možnosti práce s násilnými osobami	41
5 Kvalitativní výzkum	43
5.1 Cíl výzkumu a výzkumné otázky	43
5.2 Metodologie a průběh kvalitativního výzkumu	43
5.2.1 Metodologie výzkumu	44
5.2.2 Průběh výzkumu	44

5.3	Charakteristika výzkumného vzorku	45
5.3.1	Poradna Elpis Třinec	46
5.3.2	Základní údaje výzkumného vzorku	47
5.4	Výsledky analýzy dat	47
5.4.1	Formy domácího násilí	48
5.4.2	Doba setrvání v násilném vztahu	55
5.4.3	Důvody vyhledání odborné pomoci	56
6	Diskuze	59
7	Závěry výzkumu	61
	Souhrn	62
	Bibliografie	64
	Seznam použitých zkratk	67
	Seznam grafů	68
	Seznam příloh	69

Úvod

Domácí násilí je celospolečenský jev, který zasahuje všechny bez rozdílu vzdělání, společenského postavení, pracovního či sociálního začlenění nebo náboženského vyznání. Domácí násilí bylo až donedávna ve skryté, latentní podobě, což bylo také dáno tím, že nebyly účinné prostředky pomoci obětem domácího násilí, pokud pomineme možnost podání trestního oznámení na násilnou osobu. Násilí pak bylo často vyhodnoceno jako přešůpek a násilná osoba se vracela domů, ke své oběti. Oběti tak často v důsledku obav, že se násilí bude stupňovat, trestní oznámení raději nepodávaly. Zlom nastal v r. 2004, kdy začalo být násilí kvalifikováno jako trestný čin a poté rok 2007, kdy vstoupila v platnost právní úprava zákona o policii a obětem domácího násilí se tak dostalo větší ochrany upravené zákonem.

Téma domácího násilí pro bakalářskou práci jsem si vybrala proto, že pracuji devět let ve Slezské diakonii v poradně Elpis, která poskytuje odborné sociální poradenství obětem domácího násilí a to mužům a ženám ve věku od 16 let. Přestože práce s touto cílovou skupinou je psychicky náročná, stále mě baví. Pro sociálního pracovníka je velkou satisfakcí vidět, když se klient odrazí ode dna a začne žít nový život bez násilí.

Cílem této práce je charakterizovat domácí násilí na ženách a mužích a zjistit, z jakých důvodů a po kolika letech vyhledávají oběti domácího násilí poradenskou pomoc.

Jako téma pro tuto práci jsem si vybrala domácí násilí mezi muži a ženami a to pouze ve vztazích heterosexuálních, neboť je toto téma nejvíce popsáno v odborné literatuře a já sama mám zkušenost ze své práce z poradny zejména s muži a ženami, u nichž dochází k domácímu násilí. Metodou při zpracování této práce je použití odborné literatury, mezi něž se řadí také čerpání z odborných textů v časopise Sociální práce.

Práce se skládá z teoretické a praktické části. Teoretická část je členěna do čtyř kapitol. První kapitola definuje domácí násilí a přibližuje nám jeho historii a také nás seznamuje se současnou situací domácího násilí u nás i v zahraničí. Závěr této kapitoly

patří předsudkům o domácím násilí, které jsou ve společnosti rozšířeny. Ve druhé kapitole se seznámíme s příčinami vzniku domácího násilí a také si popíšeme, čím se domácí násilí vyznačuje a jaké jsou jeho formy. Kapitulu zakončíme průběhem domácího násilí, který je v literatuře pojmenován jako cyklus či spirála domácího násilí.

Ve třetí kapitole se zaměříme na účastníky domácího násilí, kde si popíšeme profil násilné osoby i oběti a seznámíme se s pojmem viktimizace. Jako účastníky domácího násilí zde uvedeme nejčastější jeho svědky, kterými jsou děti. Kapitulu uzavíráme popisem o důsledcích domácího násilí a to jak na jednotlivce ve všech jeho podobách, tak na stát z pohledu ekonomického. Čtvrtá kapitola je věnována sociální práci a pomoci účastníkům domácího násilí. Seznámíme se s prevencí a legislativou, která má chránit oběti domácího násilí a objasníme si pojmy interdisciplinární spolupráce a institut vykazání. Dále si popíšeme činnost a metody Intervenčních center a poraden pro oběti domácího násilí. Závěr kapitoly patří osobnosti poradce a práci s násilnými osobami a poté následuje praktická část.

Praktická část bakalářské práce je rozdělena do tří kapitol a tvoří ji kvalitativní výzkum. Výzkum byl proveden pomocí analýzy dokumentů formou získávání dat ze Záznamových archů 25 klientů poradny Elpis v Třinci. Výzkum je zakončen diskuzí a závěry výzkumu.

1 Definice domácího násilí a jeho historie

V této kapitole definujeme domácí násilí a seznámíme se s jeho historií. Historie domácího násilí je rozdělena do tří podkapitol, přičemž první podkapitola pojednává o historii domácího násilí obecně, druhá podkapitola se zabývá historií domácího násilí v zahraničí a třetí podkapitola nám přiblíží domácí násilí v ČR. V závěru této kapitoly se dozvíme, jaké předsudky o domácím násilí kolují v naší společnosti.

1.1 Definice domácího násilí

Je těžké definovat domácí násilí, přesto se v odborné literatuře můžeme setkat s definicemi, které vymezují, co tento pojem znamená. V kontextu této práce, která popisuje násilí na ženách a mužích se jeví jako nejvhodnější definice Vargové, Vavroňové (2006, s. 5), která říká, že: *„K domácímu násilí dochází na základě zneužívání moci a kontroly jednou osobou (nejčastěji mužem) nad jinou osobou (nejčastěji ženou) v kontextu intimního vztahu. Násilí může nabývat mnoha podob, fyzické násilí, psychické násilí a citové vydírání, ekonomickou kontrolu a izolaci oběti, případně omezování jejího pohybu.“* Tato definice popisuje velmi cíleně to, oč v domácím násilí jde a to je získání moci a kontroly jedné osoby nad druhou, většinou muže nad ženou za přítomnosti všech pěti forem domácího násilí.

Další definice dle Voňkové, Spoustové (2008, s. 21) říká, že domácí násilí je čin, kdy je oběť nucena dělat něco proti své vůli a je svázána strachem. Tytéž autorky (s. 16) uvádějí definici, předloženou Radou Evropy v r. 1985, která říká, že domácí násilí v rodině je pácháno některým z jejich členů a útočí na svobodu a důstojnost člověka s cílem poškodit jeho integritu. Čírtková (2006, s. 63) zdůrazňuje ve své definici domácího násilí kontrolu a moc, kterou chce mít násilná osoba nad jiným členem rodiny. Jiná definice Čírtkové (2008, s. 9) zmiňuje všechny formy násilí, které se opakují po delší dobu, přičemž dochází ke stupňování násilí a vede k rozdělení rolí na oběť a agresora. Jako kontrolu a moc vidí domácí násilí také Vágnerová (2004, s. 632), která je spojena s nepřiměřenými požadavky, které má násilná osoba vůči oběti.

Velmi obsáhlou definici domácího násilí z pohledu legislativy cituje Důvodová zpráva k zákonu č. 135/2006 Sb., kde se říká, že domácí násilí je násilí, které se děje

opakovaně, dlouhodobě a zahrnuje v sobě nejen vyhrožování, ale i nebezpečné útoky, které vedou k poškození zdraví oběti nebo k ohrožení jejího života. Násilí se děje v rodinném či jiném obdobném vztahu ve společném bytě či domě a zároveň lze rozpoznat jasné role oběti a násilné osoby.

1.2 Historie domácího násilí

Domácí násilí je jev, který sahá do daleké minulosti a docházelo k němu ve všech dobách. V minulosti se domácí násilí neřešilo jako společenský problém s tím, že je to věc samotných aktérů nebo celé rodiny. Žena měla v rodině podřízené postavení a naopak muž se směl k manželce chovat tak, jak uznal za vhodné. Postavení ženy ve středověku upravovalo církevní i občanské právo a muž mohl o ženě rozhodovat s tím, že ji mohl i tělesně trestat. Až do minulého století byla tak tato problematika přehlížena společností, která měla za to, že domácí násilí je normální jev, který k soužití a rodinnému životu patří (Vágnerová, 2004, s. 633).

Z této skryté podoby se dostalo domácí násilí do povědomí veřejnosti teprve koncem 70. let a začátkem 80. let dvacátého století. Bylo to díky aktivitám ženských spolků a organizací v USA. Byly tak jedny z prvních, kdo prolomily bariéru mlčení ve společnosti a ukázaly na nebezpečí domácího násilí. Jejich úsilí doprovázely i statistické průzkumy, které poukazovaly nejen na výskyt domácího násilí v rodinách, ale také na nutnost jej řešit a to v rovině celospolečenské Čírtková (2006). Voňková v této souvislosti zmiňuje přijetí rezoluce na VII. Kongresu OSN o prevenci kriminality v r. 1985 v Miláně. Součástí rezoluce je doporučení ministrů Rady Evropy, které definuje domácí násilí, odsuzuje jej a nabízí modelové postupy prevence a pomoci obětem (Voňková, 2008).

V popředí zájmu zůstávají zejména ženy jako oběti domácího násilí a proto i další dokumenty se týkají zejména práv žen, jako např. Deklarace o odstranění násilí páchaného na ženách nebo Vídeňská deklarace z r. 1993, která říká, že „lidská práva žen a dívek jsou nezczitelnou, integrální a nedílnou součástí všeobecných lidských práv.“ Další deklarace a smlouvy následovaly, jako např. v roce 1993 to byla Pekingská

deklarace a v roce 1997 Panamerická smlouva, která opět hájí pouze ženy jako oběti domácího násilí (Voňková, Spoustová, 2008, s. 18,19).

V současné době je nejaktuálnější deklarace v mezinárodní Úmluvě rady Evropy, která hovoří o nutnosti potírání domácího násilí na ženách a o prevenci. Kunc a kol. (2012) ji zmiňuje jako Úmluvu CETS č. 210, přijatou výborem ministrů členských států Rady Evropy 7. dubna 2011 v Istanbulu. Tato deklarace je akceptována neziskovými organizacemi, které jsou sdružené v koalici Women Against Violence in Europe (WAVE).

Domácí násilí na mužích není dle Čírtkové dostatečně zmapováno, a proto se může zdát, že neexistuje. Jde však o dlouhodobé opomíjení této problematiky, která je způsobena také tím, že muži nechtějí být obětí, nechtějí se obracet na policii při napadání ze strany partnerky, byť si myslí, že by měla být potrestána. Přijmout tak ve společnosti roli oběti je pro muže značně diskvalifikující a také traumatizující (Čírtková, 2010). Přesto Buriánek a kol. (2006) uvádí, že až 4% českých mužů zažívá ze strany partnerek domácí násilí. Zůstává pravdou, že oběťmi domácího násilí jsou především ženy a muži tvoří velkou část násilných osob (Národní akční plán 2011-2014).

V dalších dvou podkapitolách popíšeme přítomnost domácího násilí v zahraničí a v ČR.

1.2.1 Domácí násilí v zahraničí

Domácí násilí se netýká pouze České republiky, ale postihuje lidi na celém světě. Jsou to nejen industrializované země, ale také země Asie a Pacifiku, Blízkého Východu, Latinské Ameriky a Karibiku a střední a východní Evropy. Uvedeme zde několik údajů o domácím násilí a to jednak ze zemí, které nám jsou blízké nejen polohou v Evropě, ale také vyspělou kulturou a průmyslem a také z Afriky a Blízkého východu.

Jak uvádí Voňková, na Slovensku zažívá fyzické násilí až 3/5 žen ze strany svého manžela, stejné množství žen je bito jednou za měsíc, přičemž každá sedmá žena byla napadena v průběhu těhotenství. Ženy, které se rozvedly v důsledku domácího

násilí, jsou i po rozvodu terčem násilných útoků ze strany bývalého manžela. V Holandsku se konala v roce 2000 Konference o domácím násilí, která zjistila, že nejrozšířenější formou domácího násilí je násilí fyzické a jeho obětí se stalo 35% mužů a 34% žen. Jako oběti psychického násilí se cítilo 26 % mužů a 30 % žen. Co se týká následků fyzického násilí, jsou více zraňovány ženy, než muži a to až v 60 % případů (Voňková, 2004, s. 38).

Dle průzkumů v Polsku uvádí Marvánová - Vargová, že až 60 % žen se stalo obětí domácího násilí. Velké procento napadených žen hlásí také Velká Británie, která uvádí, že v důsledku domácího násilí zemřelo 40-45 % žen, které byly v Anglii a Walesu zavražděny. Tyto ženy byly obětí minulých nebo současných partnerů. Obětí vražedného útoku manželek nebo partnerek bylo 6 % mužů (Marvánová – Vargová, 2008, s. 12).

Domácí násilí se nevyhýbá ani zemi, jako je USA, kde se s domácím násilím setkala každá druhá žena, ať už jako manželka, či jako partnerka. Jak uvádí Centrum pro sledování nemocnosti, zranění žen je nejčastějším důsledkem domácího násilí (Voňková, 2004, s. 40).

Zkušenost s fyzickým násilím v Keni uvedlo až 42 % žen z dotázaných 612, přičemž 58 % trpí domácím násilím opakovaně. V Zimbabwe trpí domácím násilím 32 % žen z dotázaných 966 ze strany člena rodiny a v Ugandě se 41 % dotázaných mužů přiznalo k domácímu násilí, kterého se dopouštějí na svých ženách. V zemích Blízkého východu uvedlo 35 % dotázaných egyptských žen, že zažily bití ze strany manžela a v Izraeli přiznalo 30 % žen z dotázaných 1826, že byly nuceny svým manželem k pohlavnímu styku (Marvánová – Vargová, 2008, s. 11).

Jak uvádí Bajer, mohou se výsledky průzkumu lišit vzhledem ke skutečnosti. Může to být způsobeno jednak latencí domácího násilí a také pocity studu, které oběti prožívají. V zahraničí se tak hovoří o dvojí latenci zejména u domácího násilí na mužích, kteří mají zábrany hovořit o týrání svými partnerkami (Bajer, 2006, s. 6).

1.2.2 Domácí násilí v ČR

Domácí násilí je v České republice bohužel nepřehlédnutelnou realitou. Přesto až do konce devadesátých let stálo toto téma na okraji naší společnosti. Teprve na přelomu druhého tisíciletí se toto téma začalo dostávat do povědomí veřejnosti a naše společnost začala pomalu zjišťovat, že je to problém, který se týká mnoha domácností. Velký podíl na změnách v oblasti informovanosti o domácím násilí měly neziskové organizace jako např. Bílý kruh bezpečí, ROSA, proFem a další organizace (www.praha12.cz).

Podle agentury STEM, která provedla sociologická šetření pro Bílý kruh bezpečí a Philip Morris, v letech 2001 a 2006, se problém domácího násilí týká každé čtvrté rodiny. Každý šestý občan ČR přiznává násilí ve svém partnerském vztahu a více než čtvrtina populace se s ním setkala přímo ať už jako svědek, oběť či agresor. Dvě třetiny občanů je přesvědčeno, že řešení domácího násilí by mělo být záležitostí celé společnosti a dokonce čtyři pětiny občanů si myslí, že k projevům domácího násilí by nemělo zůstat okolí lhostejné. Okolím se myslí nejen sousedé a příbuzní, ale také např. lékaři, policie. I když je z těchto průzkumů patrné, že si velká část veřejnosti myslí, že násilí je třeba řešit, přesto by dle průzkumu každý druhý člověk váhal s pomocí (Voňková, Huňková, 2004, s. 37).

Jak uvádí dále Matoušek, příčinu domácího násilí spatřuje 31% dotazovaných v povahových rysech partnera, dále je to alkohol (44 %), psychická porucha (30%) a 43% uvádí jako důvod domácího násilí neshody, které souvisí s vedením domácnosti. Co se týká vyhledání pomoci, největší důvěře se těší lékaři, vyhledává je až 72 % obětí domácího násilí, následuje policie (68%) a na sociální pracovníky se obrací pouze 40 % obětí domácího násilí (Matoušek, 2005, s. 238).

Následující podkapitola nás seznámí, jaké předsudky o domácím násilí kolují v naší společnosti.

1.3 Předsudky a fakta o domácím násilí

Téma domácího násilí se stále více dostává do povědomí veřejnosti, přesto je společnost ve velké míře stále zatížena předsudky o domácím násilí. Pochopit

fungování domácího násilí není jednoduché, a proto se může jevit mnoha lidem jako velmi snadné najít řešení a východisko z této situace. V této podkapitole popíšeme některé z předsudků, které ve společnosti kolují, a zmíníme se také o faktech, které tyto předsudky vyvracejí.

Ve společnosti panuje názor, že k *partnerskému násilí dochází jen v sociálně slabých rodinách*. Jak uvádí Marvánová – Vargová, domácí násilí se týká všech, bez ohledu na vzdělání, společenské postavení, sexuální zaměření nebo náboženské vyznání. Tento předsudek se mohl objevit proto, že v některých vrstvách společnosti je domácí násilí více skryto a z různých důvodů se neřeší. Těmi důvody může být právě vyšší společenské postavení nebo příslušnost k církvi či společný majetek obou aktérů, o nějž se nechtějí dělit (Marvánová – Vargová, 2008, s. 19).

Další předsudek říká, že *žena může k násilí vyprovokuje*, což vede k obhajování násilné osoby a zbavování se odpovědnosti za své chování. Je jednoduché říct, že jsem násilný proto, že se ten druhý chová nevhodně, že něco neudělal nebo naopak udělal a mě to vytočilo. Faktem je, že nikdo nemá právo řešit konflikty násilím (Marvánová – Vargová, 2008, s. 20).

Ženě se násilí líbí, a proto od násilné osoby neodchází, je jedním z nejvíce zakořeněných předsudků. Faktem zůstává, že odejít od násilné osoby není jednoduché, a to z mnoha důvodů. Může to být strach o sebe, děti, nedostatek financí, nemá kam jít. Jak uvádí Voňková (2008, s. 25), může mít strach ze společenského vyloučení, chce zachovat rodinu.

Další předsudek se týká přímo fyzického násilí a to znásilnění, které se dotýká nejhlubší intimity oběti. Říká, že *ženy si o znásilnění říkají*. Tento předsudek je často podporován názorem, že ženy znásilnění vyprovokovaly. Ať už svým chováním, oblečením, koketováním. Tento mýtus působí na oběti velmi destruktivně a časem se samy začnou obviňovat. Faktem je, že všechny zmíněné projevy nejsou důvodem ke znásilnění. Přehozením viny na oběť se násilná osoba zbavuje důsledků svého jednání (Benedict, 2003, s. 39). Tento mýtus také potvrzuje Čírtková, která říká, že společnost je toho názoru, že slušná žena vede život, který vylučuje znásilnění (Čírtková, 2010, s. 57).

Předsudek, že *slušní muži se násilí nedopouštějí*, je ve společnosti značně zakořeněný, ale není pravda. Naopak jak tvrdí Voňková, Huňková (2004, s. 59), vede tento předsudek ke ztížení objasnění a odsouzení násilných vztahů v rodině.

Je pozoruhodné, že předsudky vážící se k násilí na ženách se příliš neliší od předsudků vztahujících se k násilí přímo na mužích, jak píše Buriánek: „*Kdyby to bylo skutečně tak hrozné, odešel by*“ nebo „*Muž je silnější, proto nemůže být fyzicky napaden ženou*“ a další jako např.: „*Ženy se dopouštějí násilí pouze v sebeobraně*“ a také ten, že „*Jen úplný slaboch zažívá násilí ve vztahu.*“ Přitom je zřejmé, že muži nejsou ve vztahu vždy fyzicky zdatnější a že musí vyvinout každodenně mnoho úsilí a řadu strategií, aby ve vztahu vydrželi (Buriánek a kol., 2006, s. 31-32). Mýtus silného muže popisuje také Pešáková, kdy je muž vnímán jako objekt síly a dominance. Je mu také připisován atribut „*normálního muže.*“ Je to muž heterosexuální, ženatý, zdravý, úspěšný v práci a výkonný (Pešáková a kol., 2011).

2 Popis a průběh domácího násilí

V této kapitole se seznámíme s teoriemi, které nám objasní vznik domácího násilí, popíšeme si znaky a formy domácího násilí. Kapitulu uzavírá cyklus domácího násilí, který také znázorníme grafem.

2.1 Teorie příčin domácího násilí

Je velké množství teorií, které popisují, proč vzniká domácí násilí. My si popíšeme dvě a to teorii feministického a kriminologického přístupu a zmíníme se obecně o několika dalších příčinách vzniku domácího násilí.

Čírtková uvádí v časopise Sociální práce/Sociálna práca, že domácí násilí je díky ženským spolkům a organizacím v USA řešeno jen jako násilí na ženách. Později se začíná hovořit i o násilí na mužích a dnes se připouští, že i muži se mohou stát obětí domácího násilí a žena nemusí být pouze obětí, ale může být ve vztahu násilnou osobou, přičemž *feministický přístup* poukazuje na to, že již v rámci rané socializace chlapců ve společnosti je třeba demonstrace síly a moci. Projevy starostlivosti, empatie a citlivosti jsou u chlapců považovány za femininní rysy. Feministicky laděné teorie zdůrazňují, že týrání a zneužívání partnera je volbou. Je to vlastní rozhodnutí pachatele, jestli se bude nebo nebude chovat násilně (Čírtková, 2006, s. 62-63).

Oproti tomu *Kriminologický přístup* studuje partnerské násilí bez ohledu na pohlaví pachatele i oběti. Poukazuje na to, že pachateli nejsou výhradně muži, nýbrž se mezi nimi vyskytuje i poměrně vysoké množství žen. Syndrom týraného partnera tak postihuje stejným způsobem muže i ženy, vystavené partnerskému násilí (Marvánová – Vargová, 2008, s. 112).

Odborníci považují za rizikové faktory zejména nerovnost pohlaví, mladší věk, chudobu, odluku, kriminální kariéru, etnickou odlišnost, nezaměstnanost, drogy, nesezdané soužití, základní vzdělání nebo předchozí vztahy poznamenané násilím (Králičková a kol., 2011, s. 7).

Mezi další příčiny vzniku domácího násilí řadí Voňková specifické rysy osobnosti, negativní zážitky z dětství nebo sociálně strukturovanou nerovnoprávnost

a kulturní postoje a normy v rodinných vztazích. Se změnou společnosti se jako nový rizikový faktor objevil fenomén „zelených vdov“, které žijí v uzavřených satelitech bez možnosti společenského kontaktu. Muži od nich požadují dokonalý servis a projevy vděku. Nicméně větší závislost těchto žen vede často k omezování jejich svobody a k násilí (Voňková, Spoustová, 2008, s. 46).

2.2 Znaky a formy domácího násilí

V této podkapitole se seznámíme se znaky domácího násilí, které jsou důležité při jeho vyhodnocování zvláště při Institutu vykázaní, o němž se podrobněji zmiňujeme ve čtvrté kapitole. Dále si popíšeme fyzické, psychické, sexuální, ekonomické a sociální formy domácího násilí a popíšeme jejich projevy. V partnerských vztazích se domácí násilí vyskytuje většinou jako kombinace těchto několika forem. (Marvánová – Vargová, 2008, s. 13). Jak píše Ševčík a Špatenková (2011, s. 47), jsou to taktiky agresorů, jak si nad obětí udržet moc a plnou kontrolu. Také se seznámíme s pojmem stalking, který se v literatuře řadí k pojmům o domácím násilí.

V případě, že se jedná o domácí násilí, nejde o jednorázový akt, ale o dlouhodobý způsob jednání a chování jednoho partnera ke druhému. Dle Aliance proti domácímu násilí musí být naplněny čtyři znaky a to opakování, dlouhodobost, eskalace a rozdělení rolí a neveřejnost. V případě naplnění prvního znaku a to *opakování a dlouhodobosti* tak nelze z jednoho útoku určit, že se jedná o domácí násilí. Může se však jednat o jeho začátek. Dalším znakem domácího násilí je *eskalace*, kdy agresor stupňuje své útoky vůči oběti a to od verbálního útoku, psychického snižování lidské důstojnosti až k fyzickým útokům, které mohou vést k ohrožení zdraví či dokonce života. Třetím znakem je *jasné rozdělení rolí*, kdy jeden z účastníků je oběť, která se nebrání a druhý je agresor, který útočí. Posledním znakem, který naplňuje podmínky domácího násilí je *neveřejnost*, tzn. že domácí násilí se děje skrytě, za zavřenými dveřmi bytu nebo domu (www.domacinasili.cz).

V případě, že se setkáme s domácím násilím, můžeme hovořit o několika jeho formách tak, jak to uvádí odborná literatura. Jednou z forem domácího násilí je *fyzické násilí* a označujeme jím to, co oběti ubližuje na těle. Jedná se o široké spektrum různých

nebezpečných forem napadení a zneužívání. Začíná to u „nevinného“ pohlavku, přes facku, postrkování, kopání, škracení, napadení s různými předměty nebo zbraněmi a končí to pokusem o vraždu, v těch nejhorších případech dokonce zavražděním (Buskotte, 2008, s. 41). Může se také jednat o znehybňování oběti např. přivazováním nebo zatlačováním do kouta (Voňková, Huňková a kol., 2003, s. 20) nebo jak uvádí Conwayová (2007, s. 14), násilná osoba nutí oběť k požití drogy či ji pálí např. cigaretami, žehličkou. Dle Čírtkové (2010) se k fyzickému násilí uchylují stejně často muži i ženy. O.s. ROSA uvádí, že 74,9 % žen má zkušenost s fyzickým násilím ze strany mužů (Hronová a kol. 2012, s. 19).

Psychické násilí se málokdy vyskytuje samostatně, mnohem častěji jej provází fyzické nebo sexuální násilí (Buskotte, 2008, s. 41). Jedná se o vyvolávání duševního utrpení, duševní úzkosti, bolesti nebo strasti. Nezanechává evidentní stopy, jako jsou podlitiny, oděrky, popáleniny apod., proto se obtížně prokazuje. Může mít podobu neverbální jako např. záměrné ničení oblíbených věcí nebo verbální, které zahrnuje slovní napadání, ponižování, obviňování, zastrasování, vyhrožování a mnoho dalších možností (Ševčík, Špatenková, 2011, s. 49). Dle o.s. ROSA má zkušenost s psychickým násilím ze strany mužů 100% žen (Hronová a kol., 2012, s. 19). Ženy se dopouštějí psychického násilí na mužích častěji než fyzického, nicméně muži uvádějí mnohem více incidentů, souvisejících se sociální kontrolou než s psychickým zneužíváním. Partnerky je kontrolují, s kým tráví volný čas, jsou žárlivé, sledují jejich korespondenci, e-mailovou poštu, telefonní hovory, rozhodují, s kým by se měli stýkat, co by měli dělat (Buriánek a kol. 2006, s. 33). Také Čírtková (2010) uvádí, že psychického násilí se ženy na mužích dopouštějí stejně nebo i více, než muži na ženách.

Sexuální násilí zahrnuje všechny sexuální činy, které jsou na oběti vynucovány a které oběť podstupuje nedobrovolně či s nechutí (Voňková, Huňková, 2004, s. 20). Může také přijít v podobě naléhání k různým sexuálním praktikám, které jsou oběti zpravidla nepřijemné nebo je při souloži nucena sledovat pornofilmy nebo je sexuálně obtěžována či jakýmkoli způsobem zraňována (Buskotte, 2008, s. 41). Může se také jednat o odpírání sexu v souvislosti s ponižujícími komentáři, které negativně hodnotí vzhled oběti (Marvánová – Vargová, 2008, s. 13) nebo jak uvádí Conwayová (2007,

s. 15) násilná osoba donutí oběť k oblékání se nebo k činnostem, které jsou oběti vnímány jako ponižující. Sexuální agrese se jednoznačně více dopouštějí muži na ženách (Čírtková 2010). Jak uvádí o. s. ROSA, až 42,8 % žen, obětí domácího násilí, má zkušenost se sexuálním násilím (Hronová a kol., 2012, s. 19).

Rovněž muži jsou oběťmi sexuálního násilí, nicméně vzhledem k citlivosti k dané problematice je tato oblast obtížně přístupná empirickému zkoumání. (Ševčík, Špatenková, 2011, s. 51). K sexuálnímu násilí se muži vyjadřují jen s obtížemi, je pro ně obtížné najít vhodná slova (Buriánek a kol, 2006, s. 33). U této formy násilí bývá poškozeno nejen fyzické zdraví oběti, ale ještě více dochází k újmě psychické. Je to účinný nástroj ponižení, pokoření a podrobení druhé osoby. (Benedict, 2003, s. 27).

Ekonomické násilí znamená zamezení možnosti oběti disponovat finančními prostředky, ať rodinnými nebo vlastními (Voňková, Huňková, 2004, s. 20). Patří sem také neposkytování prostředků na společnou domácnost či na děti, absolutní kontrola nad příjmy a výdaji, zatajování finanční situace společné domácnosti, zabavení automobilu pro vlastní potřebu atd. (Ševčík, Špatenková, 2011, s. 50). O ekonomickém násilí hovoříme nejen tehdy, kdy je oběti zakázáno pracovat, ale také v případě, že je k pracovní činnosti nucena a o jejím výdělku rozhoduje pouze sám partner (Buskotte, 2008, s. 42). Dle o. s. ROSA je to 65,5 % žen, obětí domácího násilí, které mají zkušenost s ekonomickým násilím (Hronová, 2012, s. 19).

Sociální násilí izoluje oběť od rodiny, příbuzných, přátel. Násilná osoba zakazuje oběti nejen telefonovat, ale také vycházet ven, s kýmkoliv mluvit. Násilí zahrnuje vyčerpávající dohled nad životem, omezování nebo zákaz jakýchkoliv zájmů (Voňková, Huňková, 2004, s. 20). Dle Conwayové (2007, s. 19) je oběť také nucena k častému stěhování, což znemožňuje oběti najít a udržet si přátele nebo být blízko své rodiny.

Nově se k výše uvedeným formám domácího násilí řadí nebezpečné pronásledování čili *stalking*, ačkoli nejde o násilí za zavřenými dveřmi. Pojem *stalking* pochází z USA, kde byl poprvé v literatuře použit v 90. letech 20. století. Překládá se doslova jako „pronásledování“ případně „stopování divoké zvěře.“ V našem případě se jedná o oběť, kterou je muž či žena. *Stalking* je úmyslné a zlovolné pronásledování

a obtěžování jiné osoby, které je takto snižována kvalita jejího života současně se snížením její bezpečnosti. Oběťmi stalkingu jsou především ženy a to až čtyřikrát více, než muži (Buskotte, 2008, s. 47). Tuto skutečnost potvrzuje také Čírtková (2010), která říká, že násilnými osobami v případě stalkingu jsou spíše muži. Pronásledování bývá motivováno údajným nebo skutečným obdivem či láskou nebo také zlobou a nenávistí (Marvánová – Vargová a kol., 2008, s. 53) a jak uvádí Králíčková a kol. (2011, s. 6), má mnohdy vazbu na současný či bývalý intimní poměr.

2.3 Spirála domácího násilí

Domácí násilí funguje v tzv. spirále, kdy se v průběhu domácího násilí opakují určité fáze a oběť a násilná osoba prokazují určité způsoby jednání a chování.

Domácí násilí není v raném stadiu spojeno s fyzickou agresí, ale spíše s duševním vydíráním, nepříjemnými poznámkami či mocenským chováním. Ohrožené osoby jsou mnohdy velmi zmatené. Nevědí, co se děje a co si mají myslet. Teprve později si uvědomují, že tu něco nehraje. (Buskotte, 2008, s. 43). Přitom se mezi obětí a násilníkem vytváří zvláštní pouto vzájemné závislosti, které nedovoluje ani jedné straně nerovný vztah opustit (Marvánová – Vargová 2008, s. 36). Toto pouto je umocňováno stále se opakujícími situacemi, které odborná literatura popisuje jako cyklus domácího násilí. Jak říká Ševčík a kol. (2011), pochopení tohoto cyklu nám umožní poznat samotnou dynamiku domácího násilí.

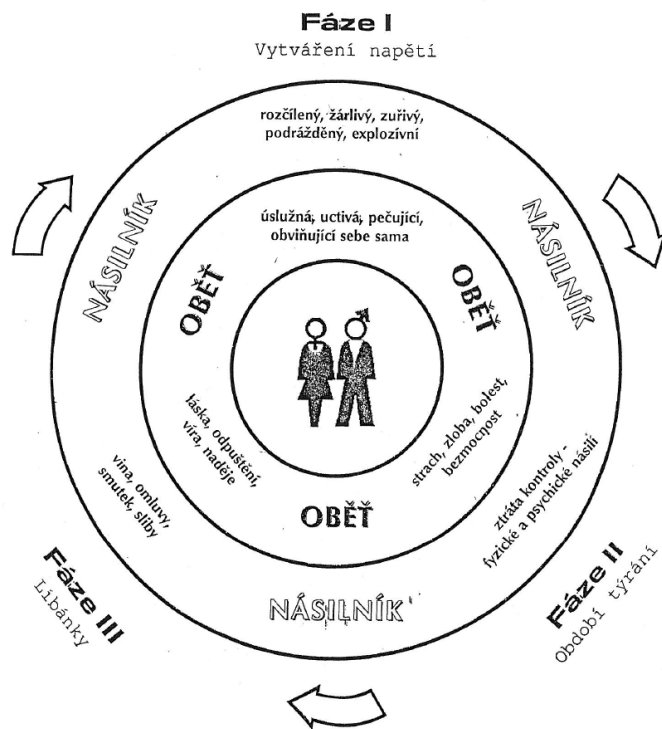
Marvánová – Vargová (2008, s. 39) uvádí *tři fáze* domácího násilí, které jsou považovány za základní. První fáze je *vytváření napětí*, ve kterém se partneři hádají, selhává komunikace, ohrožená osoba začne mít strach a pociťuje potřebu usmířit se s násilnou osobou. Může se stát, že oběť chce mít vše rychle za sebou, proto se snaží situaci urychlit a násilí vyprovokuje (Buskotte, 2008, s. 64). Tato první fáze může trvat poměrně dlouho. Poté dochází k druhé fázi, která je fází samotného *násilí, týrání*. Dochází k verbálnímu, emocionálnímu a fyzickému zneužívání ohrožené osoby. Charakteristický je hněv, vztek, obviňování, hádky, výhrůžky, zastrasování, poté může dojít na kopání, strkání, škrcení, pálení nebo znásilňování. Oběť obvykle tuto fázi „přežije“ s modřinami, popř. se zlomeninami, může být dokonce ošetřena v nemocnici

nebo dokonce skončit smrtí. Pokud násilník zjistí, že jeho chování nemá žádné sociální důsledky, je předpoklad, že bude v tomto jednání pokračovat a jeho násilí se bude stupňovat (Ševčík, Špatenková a kol., 2011, s. 54). Některé z obětí utrpí emocionální kolaps, který trvá několik hodin, v některých případech i několik dní. Mnohé oběti vnímají situaci jako bezvýchodnou a proto nejsou schopny žádného odporu, nicméně přesto se najdou ti, kdo si násilí nenechají líbit a řeší situaci odchodem od agresora, nebo přivolají pomoc policie či rány agresorovi oplácejí (Buskotte, 2008, s. 65). Po fázi násilí začíná tzv. *fáze „lábánek“*, kdy si násilník uvědomuje, že oběť by mohla chtít vztah k němu ukončit, bojí se ztráty kontroly a moci, proto mění strategii chování – omlouvá se, slibuje, ubezpečuje, že se to stalo naposledy, zahrnuje oběť dárky. Pokud se taktika dáreků a vyjadřování pozornosti květinami neosvědčí, následuje vyhrožování sebevraždou, sebepoškozováním nebo násilník svaluje na druhého odpovědnost za výbuch násilí (Ševčík, Špatenková a kol., 2011, s. 54). Jak ale zdůrazňuje Marvánová – Vargová (2008, s. 37), mohou nastat také situace, kdy se agresor za své chování neomlouvá, ba naopak připisuje své chování oběti, vzbuzuje v ní pocity viny.

Cyklus násilí takto ale nefunguje pokaždé. Může se stát, že násilná osoba se dopouští násilí na partnerovi jen tak, takže schází první fáze vytváření napětí a může scházet také fáze lábánek. Oběti se chovají různě, některé vyvodí důsledky ihned po prvním fyzickém útoku, jiné dávají svým partnerům několik šancí, protože věří, že „on takový není a že se změní“ (Buskotte, 2008, s. 66).

Předpokládá se, že neustálé střídání vlídného chování a násilí, kdy se poté agresor omlouvá, udržuje oběť ve vztahu a odrazuje ji od odchodu (Marvánová – Vargová a kol., 2008, s. 37). Jak podotýká Čírtková (2006, s. 58), pokud oběť oddaluje nahlášení každého incidentu, přispívá tak k upevnování cyklu násilí.

Názorný cyklus domácího násilí nám umožní lépe pochopit chování agresora a oběti. Jak říká Buskotte (2008, s. 64), tomuto cyklu se také říká „*spirála násilí*“, neboť útoky neprobíhají se stejnou pravidelností, ale stupňuje se jejich razance i četnost. Spirálu násilí zmiňuje také Ševčík (2011, s. 55), který říká, že pokud má násilí vzestupný charakter, hovoříme spíše o spirále domácího násilí než o nějakém pravidelném cyklu.



Graf č. 1. Cyklus domácího násilí (Standardy kvality poradny Elpis Třinec, 2012)

3 Účastníci domácího násilí a jeho důsledky

V této kapitole si popíšeme účastníky domácího násilí, mezi něž patří násilná osoba a oběť. Na grafech si znázorníme vnímání domácího násilí z jejich pohledů. Vzhledem k tomu, že je tato práce zaměřena na násilí mezi muži a ženami, je pravděpodobné, že v těchto vztazích jsou děti. Proto jim budeme věnovat jednu podkapitulu a to se zaměřením na děti jako svědky domácího násilí. Objasníme si také pojmy viktimnost, viktimizace a budeme se také věnovat důsledkům domácího násilí ve vztahu k jedinci ve všech jeho dimenzích a zamyslíme se nad tím, jaký dopad má domácí násilí na ekonomiku ČR a také některých jiných států.

3.1 Profil násilné osoby

Násilné osoby mají různé motivy svého jednání, nicméně některé jsou pro muže i ženy společné. Patří mezi ně dle Voňkové, Spoustové (2008, s. 49) extrémní žárlivost, nízké ego, nedostatečná kontrola impulsů, vyrovnávání stresové zátěže pomocí alkoholu, hostilita, deprese, nedostatek komunikace a asertivity. Conwayová (2006, s. 53) k tomu přidává víru ve stereotypní rozdělení rolí mužů i žen a nepřípravenost nést zodpovědnost a důsledky za své činy. Dle Ševčíka může vést k domácímu násilí déle trvající stres, frustrace, boj o moc, nesprávné vzory a modely chování, které násilná osoba zažila v dětství, zdravotní indispozice, psychická onemocnění nebo poruchy osobnosti. V neposlední řadě je příčinou domácího násilí značná tolerance společnosti vůči tomuto jevu (Ševčík, 2011, s. 61-63).

Podle psychologických výzkumů lze násilné osoby – muže, jak uvádí Voňková, Huňková, rozdělit do několika kategorií. Je to domácí agresor – muž dvojí tváře, generalista, který je násilný jak doma, tak i na veřejnosti, situační domácí agresor, u něhož je důvodem k násilí nevěra nebo nezaměstnanost a násilník, který je závislý na alkoholu nebo drogách. Poslední kategorii tvoří sadističtí pachatelé, kteří jsou spíše výjimkou (Voňková, Huňková, 2004, s. 62).

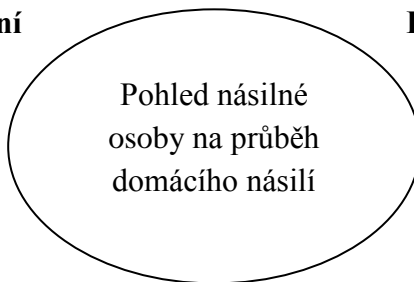
Voňková, Spoustová (2008, s. 53) tvrdí, že násilí, kterého se dopouštějí ženy na mužích, nedosahuje takové intenzity a jedná se spíše o sebeobranu, než o zamýšlený útok. Toto tvrzení vyvrací Ševčík, který říká, že jen minimum útoků, jejichž

iniciátorkami jsou ženy, se děje v sebeobraně. Jinak je počet fyzických napadení žen i mužů stejný. V případě, že je násilnou osobou žena, jedná se o dynamický vztah, v němž převládá ženská agresivita nad mužskou (Ševčík, 2011, s. 66). Přitom dle Pešákové jsou jedněmi z motivů agresivního chování žen vůči mužům snaha dostat partnera na kolena, získat pozornost, kontrolu. Ženy tak často chtějí pomocí násilí vyjádřit své emoce a ventilovat je nebo je motivem napadení mužů také sebeobrana žen spojená se strachem o svůj život (Pešáková, 2011, s. 18). Dle Buriánka (2006) jsou násilné ženy žárlivé, což se projevuje v nadměrné kontrole muže a v omezování jeho sociálních kontaktů, zneužívají alkohol nebo drogy, používají různé formy nátlaku a projevují se zvýšenou agresí i na veřejnosti. U násilných žen dle Čírtkové se mohou projevovat ve větší míře varianty ekonomického, psychického a sociálního násilí, které vedou až k devalvací partnera. Tomu je vyčítáno, že nezajistil rodinu po stránce ekonomické, čímž snížil její sociální status. Intenzita a závažnost násilného útoku ze strany žen jakožto násilných osob není tak razantní a nemá takové následky na zdraví oběti, jako ze strany agresivních mužů (Čírtková, 2010).

Jak funguje domácí násilí z pohledu násilné osoby, můžeme vidět v tomto cyklu:

Fáze 3: Líbáanky, usmíření

Pocity viny:
*„To jsem opravdu
 nechtěl, budu ji teď
 na rukou nosit
 a tak se na to zapomene.“*



Fáze 1: Stupňování napětí

Hádky, agrese,
 verbální útoky a urážky:
*„Ona mě v jednom
 kuse provokuje!“*

Fáze 2: Násilí

Pocit odlehčení:
„ Konečně jsem si prosadil tu svou... “

Graf č. 2: Cyklus násilí z pohledu násilné osoby (Buskotte, 2008, s. 129)

3.2 Oběť a její role v násilném vztahu

Dle Králíčkové mají osoby, které se staly obětí domácího násilí jisté predispozice, které je předurčují k tomu, aby se staly obětí. Patří mezi ně např. věk, pohlaví, určité psychické vlastnosti nebo etnická příslušnost. Tuto tzv. schopnost stát se obětí nazývá Králíčková viktimností. Viktimnost souvisí s viktimizací, která se dělí na primární sekundární a terciární. **Primární viktimizace** je samotná újma, způsobená obětí násilnou osobou a oběť je vnímána jako nenadálá událost, kdy oběť nechápe, co se děje. Oběť je násilím zaskočena a nedokáže se bránit. **Sekundární viktimizace** je újma, která je oběti způsobena neodborným zásahem a to např. při výslechu orgány činnými v trestním řízení nebo také médií i okolím oběti (Králíčková, 2011, s. 9). Zatímco zůstává otázkou, zda se dá předejít primární viktimizaci, sekundární viktimizaci předejít lze a to vhodnou komunikací a podporou při vyrovnání se s důsledky násilí v podobě traumatického zážitku (Čírtková, 2007, s. 17). Jako **terciární viktimizaci** uvádí Voňková, Spoustová (2008, s. 69) situaci, kdy oběť není schopna vyrovnat se s traumatickým zážitkem.

Pokud budeme hovořit o ženách a mužích jako o obětech, pak jsou to v drtivé převaze ženy, které hlavně zažívají domácí násilí. Co se týká predispozic žen k tomu, aby se staly obětí domácího násilí, je to naučená bezmocnost, nízká sebeúcta a nízké sebevědomí, pocity viny a strachu, studu a submisivita. Mezi další znaky ženy - oběti patří emocionální závislost, pocit, že se o sebe neumím postarat a že neumím být sama. Mohou to být také naučené stereotypy z dětství, kdy dospělá oběť kopíruje vzorce chování svých rodičů. Ženy v roli oběti si také často myslí, že si násilné jednání ze strany partnera zaslouží (Ševčík, 2011, s. 92).

U mužů jakožto obětí domácího násilí se setkáváme s problémem přiznání, že jsou obětí. Tímto přiznáním se mohou cítit ohroženi ve svém statusu jako muže - opory a živitele a také se bojí, že přijdou o děti a ztratí bydlení. Jak se domnívá Pešáková (2011, s. 37), muži raději setrvávají v roli oběti také proto, že svou partnerku stále milují a mají nedůvěru ve vyšetřovací orgány a dle Čírtkové často vyhodnocují násilné chování ze strany partnerky pouze jako přestupek. Zahraniční studie pojednávají o velké zdrženlivosti mužů k vyhledávání pomoci, nicméně se začíná s trochou nadsázky

hovořit o „novém muži“, který začíná chápat, že i jemu se může dostat pochopení a solidarity a že říci si o pomoc a podporu není hanbou ani pro muže (Čírtková, 2010).

Aby domácí násilí mohlo fungovat, je třeba k němu aktéry a to je oběť a násilná osoba. Může se zdát, že oběť je zcela závislá na partnerovi, ale jak píše Novák, bývá zpravidla násilná osoba mnohem více závislá na své oběti. Oběť neumí žít svůj vlastní život, a proto může svou pasivitou a oddaností násilnou osobu provokovat. Oběti se tak stávají spoluzávislými a jejich role se mohou měnit (Novák, 2005, s. 48), z tyрана se stává oběť a naopak z oběti násilná osoba a to ve smyslu, jak popisuje Schwartz. Oběť s tyranem zůstává, neboť jí dělá dobře, když se násilník omlouvá, když mu může ukazovat modřiny a vyvolávat v něm tak pocit viny za to, co jí způsobil. Vypadá to, že oběť ke svému životu tyрана potřebuje, chce s ním být zadobře a paradoxně se bojí, že tyran odejde (Schwartz, 2011, s. 178 – 181). O tom svědčí slova jedné oběti: „*Domácí násilí je barevné. To naše bylo fialové a někdy i krvavě rudé. Já jsem byla taky pěkná potvora*“ (Ševčík, 2011, s. 39).

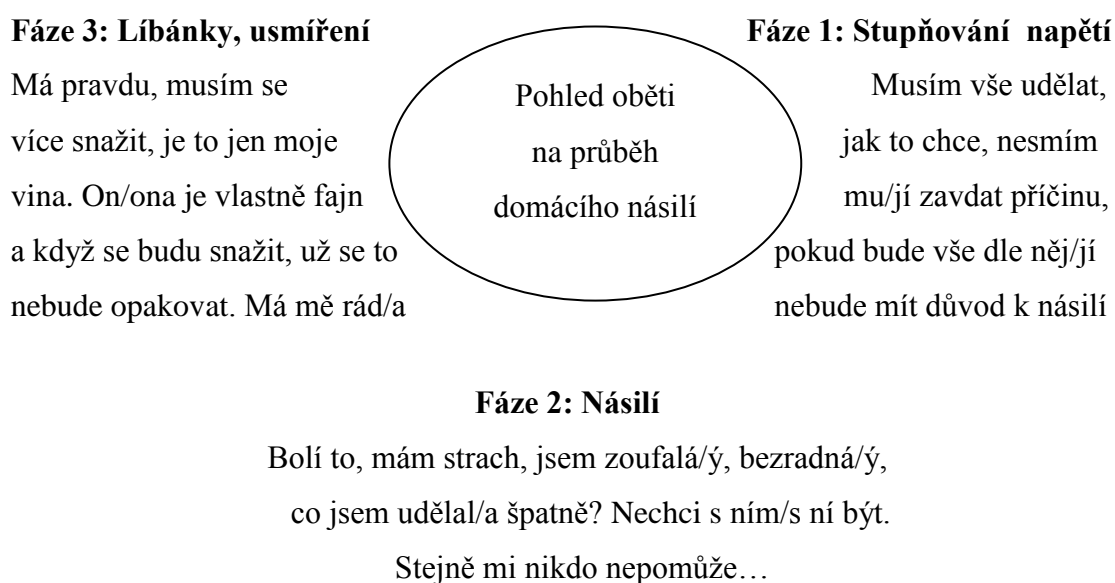
Termín oběť používáme pro osoby, které prožily ve svém životě traumatické události, ať už se jedná o dopravní nehody, loupežná přepadení, znásilnění, holocaust či domácí násilí. Tento termín ale připisuje osobě určitou bezmocnost a pasivitu a podporuje tak hierarchii ve vztahu násilná osoba – oběť (<http://lovepaperplanes>). Jak uvádí Conwayová, v odborných kruzích se vede diskuze, zda se osoby, které zažily domácí násilí, mají nazývat oběťmi. Pokud totiž začne žít nový život bez násilné osoby, již není obětí, ale stává se osobou samostatnou a nezávislou. Z oběti se stává osobou „*přeživší*“ (Conwayová, 2007, s. 108). Tento termín pochází z anglického „survivor“ a označuje někoho, kdo něco přežil, zvládl náročnou životní situaci a jde dál (<http://lovepaperplanes>). O koncepci survivoru neboli přeživšího se také zmiňuje Čírtková (2010), která zdůrazňuje, že oběť není slabým jedincem a zasluhuje si solidaritu a uznání, respekt. Proto je také snazší pro osobu, která není vnímána jako oběť, říci si o pomoc a podporu a nezůstat dále v násilném vztahu.

Pro setrvání oběti v násilném vztahu existuje mnoho důvodů, které jsou společné pro muže i ženy, oběti domácího násilí. Jak říká Ševčík (2011, s. 100) jedny z důvodů jsou ty, že oběti nejsou finančně zajištěny, nemají kam jít, chtějí zachovat dětem rodinu,

mají pocity viny a myslí si, že si za své chování mohou samy, obávají se pomsty ze strany partnera – agresora, myslí si, že se partner může změnit. Mezi další důvody setrvání ve vztahu může být, jak píše Conwayová, láska k partnerovi nebo tlak rodiny. V případě, že je oběť věřící, může zde být velmi významný tlak ze strany církve a také morální přesvědčení oběti, která slíbila, že bude s partnerem „v dobrém i zlém.“ Případné opuštění partnera může v oběti vzbuzovat pocity viny a selhání (Conwayová, 2007, s. 67).

Specifickými důvody setrvání ve vztahu u mužů, kteří jsou obětí, jsou fakta jako např. zážitky násilí v dětství, psychická závislost na partnerce – agresorce, snaha ochránit děti a obavy ze sekundární viktimizace. Jako další důvody se jeví skutečnost, že se muži nedefinují jako oběť, nevidí chování partnerky jako násilí, za svou roli oběti ve vztahu se stydí a také nechtějí kontaktovat policii ze strachu, že jim nikdo neuvěří (Čírtková, 2010).

Následující graf nám ukáže, jak vnímá průběh domácího násilí oběť:



Graf č. 3: Cyklus násilí z pohledu oběti (Golasowská, P., zkušenosti z praxe – práce s oběťmi domácího násilí)

3.3 Děti jako svědci domácího násilí

V této podkapitole popíšeme dopady domácího násilí na jeho nejčastější svědky, jimiž jsou děti a to jak uvádí Ševčík (2011, s. 17) až v 95 % případů. Vzhledem k tomu, že se dětem, které jsou přítomny domácímu násilí, věnuje mnohem menší pozornost než násilné osobě a oběti, hovoří se o nich v této souvislosti jako o zapomenutých, neviditelných obětech nebo také dle Králíčkové (2011, s. 13), o nepřímých obětech.

Jak uvádí Čírtková, světová zdravotnická organizace (WHO) definuje domácí násilí mezi rodiči jako psychické týrání dětí, jehož závažnost závisí na intenzitě domácího násilí, věku a povaze dítěte, frekvenci a délce trvání domácího násilí a na citovém vztahu k násilné osobě i k oběti. Pokud dítě žije dlouhodobě v prostředí domácího násilí, může si do své budoucí rodiny, kterou si vytvoří v dospělosti odnést tyto vzory chování. Tento jev je zmiňován jako transgenerační přenos násilí (Čírtková, 2006, s. 59).

O tom, že chování rodičů formuje budoucí chování dětí, píše také Conwayová (2007, s. 54), kdy dětem může připadat domácí násilí, jako běžná součást rodinného života. Domácí násilí má negativní vliv na zdraví dětí, kde je vysoké riziko fyzických zranění, na intelektuální vývoj, který vede ke zhoršení školních výsledků a na jejich emocionální vývoj a chování, kdy se u dětí projevuje buď agresivita nebo uzavřenost (Marvánová – Vargová, 2008, s. 95).

Dětem tak schází v budoucnu sebedůvěra, mohou se chovat násilně ke svému okolí, jsou uzavřené, vyděšené. Konkrétně mohou mít problémy ve škole a mohou se objevit i psychosomatické obtíže jako bolesti hlavy, břicha, nevolnost nebo noční pomočování. Napjatá rodinná atmosféra způsobuje, že děti ztrácejí pocit jistoty a bezpečí (Buskotte, 2004, s. 89). Děti mohou dojít k názoru, že ony samy jsou vinny nepříznivou rodinnou situací. Často je jejich vztah k matce, která je obětí, rozporuplný. Objevuje se lítost, ale také pocity zklamání a selhání, že matka v tak vážné situaci selhala, že situaci neřeší. Vztah dítěte k otci jakožto násilné osobě může být, jak píše Vágnerová (2004, s. 644) ambivalentní, z jedné strany nepřátelský a z druhé strany může dítě otce násilníka obdivovat, chce se mu možná i podobat.

3.4 Důsledky domácího násilí

Domácí násilí zanechává na obětech často důsledky ještě dlouho poté, co oběť opustila násilný vztah. Týká se to nejen fyzických následků, ale také následků v oblasti psychické, sociální a ekonomické. Ekonomické důsledky jsou velmi závažné nejen pro jednotlivce, ale také pro ekonomiku státu, v němž oběť žije.

3.4.1 Důsledky domácího násilí pro jedince

V této podkapitole popíšeme důsledky domácího násilí a to zdravotní, psychické, sociální a ekonomické. Často se jedná o kombinaci všech čtyř, přičemž mezi nejzávažnější se řadí psychické důsledky, které způsobují obětem celoživotní traumata. Jako zajímavost zde zmíním i syndrom bitého manžela.

Důsledky *fyzického* domácího násilí dle Buskotte (2008, s. 74) zažívají až dvě třetiny žen. Nejsou to jen modřiny, pohmožděniny, ale často velmi těžká ublížení na zdraví jako např. zranění hlavy, tržné rány, popáleniny, bodné rány, zlomeniny. Marvánová – Vargová (2008, s. 40) uvádí, že v důsledku fyzického napadení vyhledává lékařskou pomoc více než 80% žen, kdy u 22% se jedná o otřes mozku, u 16% o prasklý ušní bubínek a pohmožděniny hlavy a těla, u 11% jsou to úrazy páteře a zlomeniny a míň než 1 % jsou ženy popálené cigaretami nebo mající řezné rány způsobené po prohození oknem.

Co se týká fyzického násilí žen na mužích, tak dle Buriánka a kol. (2008, s. 33), se 5% napadených obávají, že jim žena – agresor způsobí při fyzickém napadení vážné, život ohrožující zranění a asi polovina napadených mužů říká, že se partnerce, která je fyzicky napadla, nebránili. Přesto jak uvádí Čírtková (2010), viditelné důsledky fyzického násilí mužů na ženách jsou viditelnější než zranění, které způsobí ženy mužům.

Fyzické násilí ohrožuje zdraví a život oběti a proto se může zdát, že je nejhorší formou násilí. Mnohem závažnějším se však stává *násilí psychické*, neboť není vidět a proto je hůře postižitelné. Odborná literatura se zabývá mnohem více důsledky psychickými, mezi něž patří zejména syndrom týrané ženy, stockholmský syndrom, posttraumatická stresová porucha a fenomén tzv. „Jekylla a Hyde.“ (Králičková a kol.,

2011, s. 20). S dalšími psychickými projevy jako naučená bezmocnost, popírání viny útočníka a bagatelizace následků se můžeme setkat u obětí, které vyhledaly pomoc, ale myslí si, že z kruhu násilí nejde vystoupit.

Mezi nejznámější pojmy, které literatura v souvislosti s domácím násilím uvádí, patří *Syndrom týrané ženy*, který bývá definován na základě rozvoje charakteristických fyzických, psychických a sociálních symptomů jako jsou deprese, nízké sebevědomí či izolace, znovuprožívání traumatu, naučená bezmocnost, bolesti hlavy, zad, poruchy příjmu potravy atd. Podmínkou rozvoje syndromu týrané ženy je opakování celého cyklu násilí a to nejméně dvakrát za sebou. Literatura vymezuje čtyři základní charakteristiky tohoto syndromu. První z nich je, že oběť věří, že za násilí nese vinu ona sama, nedovede si představit, že by za násilí mohl být zodpovědný někdo jiný než ona, k tomu se přidává strach o svůj život nebo životy svých dětí a v neposlední řadě má iracionální pocit, že násilník je všudypřítomný a vševědoucí (Marvánová – Vargová a kol., 2008, s. 41).

Oběti jsou omezovány v kontaktu s kýmkoliv, často i se členy své rodiny a jsou na agresorovi naprosto závislé. Věří, že jsou méněcenné a nesamostatné, neboť jim to agresor neustále zdůrazňuje a proto se ani nepokouší se bránit. Tato manipulace způsobuje, že dochází ke změně psychických vlastností a způsobů uvažování a reagování. (Vágnerová, 2004, s. 639).

Syndrom týrané ženy se objevuje pouze v souvislosti s násilím na ženách, nicméně se může týkat i mužů. Lze předpokládat, že v budoucnu bude tento termín nahrazen pojmem syndrom týraného partnera. (Čírtková, 2006, s. 61). Tomuto pojmu se nejvíce blíží *syndrom bitého manžela*, který se poprvé objevil na konci 70 let minulého století, ale vzhledem k tomu, že genderově neutrální pohled na domácí násilí nebyl v té době žádoucí, nebyl tento výraz akceptován s tím, že je nedostatek důkazů o případech závažného týrání mužů ze strany jejich partnerek (Čírtková, 2010).

Po přepadení stockholmské banky v 70. letech, se začal v literatuře objevovat termín *Stockholmský syndrom*. Útočníci drželi v bance několik dní rukojmí, která po propuštění vykazovala určité symptomy. Se syndromem, kterým trpěla propuštěná rukojmí, se často setkáváme u dlouholetých obětí domácího násilí. Jak uvádí Voňková,

Huňková a kol. (2004, s. 77), mezi násilníkem a obětí se vytváří emocionální vztah a oběť se identifikuje s jednáním násilníka. Tato fixace oběti na násilnou osobu je tak silná, že oběť nevěří, že jinde bude v bezpečí. Uvádějí se čtyři podmínky vzniku stockholmského syndromu a to, že život oběti je v ohrožení, oběť je přesvědčena, že ze stávající situace není úniku, je izolována od lidí a k násilníkovi pociťuje přechodnou náklonnost (Vágnerová, 2004, s. 640).

Posttraumatická stresová porucha (PTSP) je uváděna v katalogu nemocí a poprvé se tento pojem objevil v roce 1968 v diagnostickém a statistickém manuálu. Jak uvádí Ševčík projevy PTSP provázejí tzv. flashbecky, kdy oběť prožítá traumata jakoby znovu prožívá, dále jsou to poruchy spánku a poruchy příjmu potravy. Oběti pod vlivem tzv. brainwashingu, což se překládá jako vymývání mozku, trpí úzkostmi, depresemi, pocity viny a studu (Ševčík, 2011, s. 43). Rizikovými faktory pro rozvoj PTSP jsou události, které jsou náhlé a nečekané, trvají delší dobu, opakují se nebo je riziko, že by se mohly opakovat a obsahují výhrůžky násilí nebo zahrnují vlastní násilí (Voňková, Spoustová, 2008, s. 73). Pro rozvoj PTSP není nutné, aby událost jedince přímo postihla, často stačí, že se osoba stane svědkem ohrožující události, proto se může tato porucha vyskytnout i u dětí, které jsou často svědky domácího násilí. Neléčená PTSP může vést ke změně osobnosti (Marvánová – Vargová a kol., 2008, s. 44).

Mezi další psychické příznaky obětí domácího násilí patří naučená bezmocnost, kdy oběť nedělá nic, aby změnila svůj život, pouze touží přežít, dále to jsou sebezničující zvládací strategie, kdy se oběť pokouší o sebevraždu nebo požívá alkohol či drogy. Často také popírá vinu útočníka, omlouvá jej a minimalizuje následky útoku. Svá zranění různě omlouvají, uvádějí, že upadli na schodech, praštily se do linky apod. (Ševčík, Špatenková, 2011, s. 45).

Jako nevypočitatelné střídání dvou forem chování ze strany agresora se považuje fenomén „*Jekylla a Hyde*“, Toto střídání chování je zásadní pro vznik sebezničujících reakcí oběti, která je zmatena střídáním nálad agresora od vstřícných a laskavých projevů až k hrubé agresi, která je spojena s nepřátelstvím. Čím jsou tyto nálady nevypočitatelnější a vyhrocenější, tím je oběť více zmatená, což v konečném důsledku

vede k většímu připoutání se k agresorovi (Čírtková, 2004, s. 61). Střídání těchto nálad může zaznamenat pouze oběť, neboť násilná osoba má pro veřejnost příjemnou tvář a doma se chová jako násilník. Oběť je tak zahrnuta do kouta, neboť jí nikdo nevěří co se děje doma, za zavřenými dveřmi (Vágnerová, 2004, s. 638).

Mezi *sociální důsledky* domácího násilí patří izolace od rodiny, přátel nebo blízkých, ztráta sociálních kontaktů, zmenšení nebo ztráta výkonnosti v zaměstnání, což dále ohrožuje ekonomickou situaci oběti jako je např. vyšší riziko ztráty zaměstnání a pracovní neschopnost, čímž se může snížit sociální status oběti. (Marvánová – Vargová a kol., 2008, s. 40)

Dle Hronové trpí *ekonomickými důsledky* domácího násilí zejména ženy a jedná se o celou řadu problémů. Mezi nejzávažnější důsledky patří ztráta zaměstnání, zadluženost, která je důsledkem nátlaku partnera, který oběť nutí, aby se zadlužila, dále finanční negramotnost a nemožnost hospodařit s financemi, pokud oběť vůbec nějaké má. Oběť je tak často na agresorovi finančně závislá, což je jeden z hlavních důvodů, který jí brání agresora opustit (Hronová, 2012, s. 18). Jak dále popisuje Marvánová – Vargová oběť musí žádat násilnou osobu o přidělování finančních částek nebo musí zdůvodňovat podrobně svoje potřeby. V naší kultuře, kde je stále muž považován za živitele rodiny, se tak umocňuje pozice mužů, kteří tak mohou jednat se ženou ze své pozice moci a sociálního statusu.

3.4.2 Ekonomické důsledky domácího násilí pro stát

Ekonomické důsledky domácího násilí mají vliv nejen na domácí rozpočet dané rodiny, ale také na ekonomiku státu. Uvedu zde výdaje státu v jednotlivých resortech od zdravotnictví přes policii a justici až k výdajům za psychickou újmu obětí. Tato poslední oblast je velmi těžce vyčíslitelná, neboť doživotní traumata a ztráty v oblasti duševní nelze penězi zaplatit a vyčíslit (Marvánová – Vargová, 2008, s. 124).

V roce 2012 byla ukončena studie pro ČR, kterou vypracoval Kunc a kol., a která rozlišuje přímé a nepřímé náklady státu v důsledku domácího násilí. Přímými náklady se rozumí náklady na práci policie, soudnictví, zdravotnictví, sociálních služeb, sociálních dávek, probační a mediační služby a také náklady na náhradní péči pro děti.

Mezi nepřímé náklady patří ušlý výdělek, neefektivní pracovní produktivita, ztráta lidského kapitálu. Studie zkoumala vynaložené náklady a to přímé i nepřímé za rok 2010 a týkala se pouze žen, které se staly obětí domácího násilí.

Náklady v oblasti sociálních služeb pro oběti domácího násilí činily dle studie 190,4 mil. Kč. Policejní náklady v souvislosti s vyšetřováním, vykázáním a sepisováním se pohybovaly kolem 32,3 mil. Kč a náklady státního zastupitelství, soudů v trestním i civilním řízení, řízení o přestupcích a řízení o úpravě poměrů k nezletilým dětem studie vyčíslila na 370,9 mil. Kč. Náklady na podporu v nezaměstnanosti a nemocenské dávky vyplacené obětem domácího násilí v důsledku ztráty zaměstnání byly vyčísleny na 235,8 mil. Kč. Ve sféře zdravotnictví byly celkové náklady na péči o oběti domácího násilí vyčísleny na 545,9 mil. Kč. Nejtěžší oblastí, která je zasažena domácím násilím a kterou lze jen stěží vyčíslit, je oblast emocionální. Studie tuto oblast nazvala „*Cena za lidské emoce*“, v níž vydefinovala dvě neměnné konstanty, a to nevratnost a nenapravitelnost. Útrapy spojené s domácím násilím, které oběť prožila, se nedají zcela vrátit nebo vymazat. Alespoň odhadem byla vyčíslena i tato újma, která činí 19 miliard 250 mil. Kč. Celková částka ekonomických dopadů za rok 2010 pro ČR tak byla vyčíslena na 1 miliardu 328,2 mil. Kč (Kunc a kol. 2012, str. 15).

Pro srovnání si uveďme závěry studií z jiných zemí. Marvánová – Vargová (2008, s. 125) uvádí, že v USA se pouze náklady v oblasti zdravotnictví pohybují kolem 4,1 miliardy dolarů a odhad ročních nákladů v oblasti justice pouze pro město New York činil v 90. letech minulého století 41 mil. dolarů. Voňková, Huňková (2004, s. 41) zmiňuje kanadskou studii, v níž se pouze v oblasti zdravotnictví hovoří o nákladech 1,25 miliard EUR ročně a finská studie uvádí částku 40 mil. finských marek pro oblast zdravotnických služeb. Kunc a kol. (2012, s. 15-16) doplňuje tyto zahraniční údaje o Rakousko, které odhaduje celkové náklady na pomoc obětem domácího násilí na 78 mil. EUR ročně a Voňková, Huňková (2004, s. 42) uvádí finanční částku jen pro město Londýn ve výši 290 mil. EUR.

4 Sociální práce a pomoc účastníkům domácího násilí

V této kapitole se seznámíme s prevencí pro oběti domácího násilí a se současnou legislativou, která chrání oběti domácího násilí před násilnými osobami. Seznámíme se s pojmy Interdisciplinární tým a Institut vykazání a budeme se věnovat pomáhajícím institucím a metodám sociální práce. Požadavky, které jsou kladeny na osobnost poradce v poradnách pro oběti domácího násilí, si popíšeme ke konci této kapitoly a na závěr se seznámíme s možnostmi sociální práce s násilnými osobami.

4.1 Prevence pro oběti domácího násilí

Prevence domácího násilí není jen věcí aktérů samotných nebo jejich blízkých osob, ale věcí celé společnosti. Domácí násilí je útokem na integritu jedince, na jeho důstojnost a základní lidská práva. Prevenci rozdělujeme na primární, sekundární a terciární. Nejúčinnějším opatřením ve sféře primární prevence se jeví správná volba životního partnera, rodinné zázemí, informovanost o tom, co je v rodině „normální soužití.“ Základem pro *primární prevenci* mohou být dobré vztahy v původní rodině, vlastní sebeúcta, sebehodnota, sebedůvěra a tolerance. V oblasti *sekundární prevence* to může být včasné rozpoznání domácího násilí, které vede k opatřením, jež mají zabránit šíření domácího násilí. Patří zde opatření jako např. stanovení hranic násilnému partnerovi, zvyšování sebeúcty oběti a vyhledání odborné pomoci. *Terciární prevence* se snaží zmírnit dopady již existujícího domácího násilí a snaží se o návrat zasažených osob k normálnímu životu. Jedná se o celou síť služeb o oběti i násilné osoby a to od krizové intervence, poradenství, přes ubytování, poskytování sociálních dávek až po resocializační programy pro násilné osoby (Ševčík, 2011, s. 151-153).

Prevencí a pomocí obětem domácího násilí se zabývají také občanská sdružení a zejména ženské nevládní organizace. Jejich cílem je jednak ukázat veřejnosti devastující důsledky, které domácí násilí zanechává na obětech a zároveň přispět k vytvoření systému opatření na ochranu obětí. Mezi první aktéry, kteří se zapojili do těchto iniciativ, patřil Bílý kruh bezpečí, proFem a ROSA. Nejvýznamnější změny v oblasti domácího násilí se jim povedlo dosáhnout až v roce 2002 založením Aliance proti domácímu násilí, která v roce 2004 představila veřejnosti návrh zákona na ochranu

před domácím násilím. V souvislosti s jeho přijetím byl vydán Závazný pokyn policejního prezidenta v roce 2006, který stanoví postup pro policisty v případě řešení domácího násilí. V roce 2006 rovněž vešel v platnost zákon o sociálních službách, který upravuje činnost intervenčních center, která pomáhají obětem domácího násilí (Voňková, Spoustová, 2008, s. 167- 171).

Přijetí zákona na ochranu před domácím násilím vedlo k většímu rozvoji neziskových organizací, mezi něž dnes patří zejména Bílý kruh bezpečí a Koordona, což je koalice neziskových organizací, do níž patří proFem, Acorus, Rosa, Charita - projekt Magdala, Magdalenium, Slezská diakonie – poradna Elpis, Most k životu, Élektra, Persefona, Občanská poradna Nymburk (www.koordona.cz).

4.2 Legislativa domácího násilí v ČR

Obětem domácího násilí se z pohledu práva dostalo větší ochrany přijetím zákona č. 135/2006 Sb., kterým se mění některé zákony v oblasti ochrany před domácím násilím, který nabyl účinnosti 1. 1. 2007. Návrh zákona zpracovala expertní skupina, vzniklá při Alianci proti domácímu násilí. Zákon se opírá o tři pilíře a to jak ve sféře zákonného omezení, tak ve sféře sociální a soudní (Voňková, Spoustová, 2008, s. 83). V této zákonné normě byly novelizovány tyto zákony:

Zákon č. 273/2008 Sb. o Policii České republiky, který opravňuje policisty dle § 44 k vykázání násilné osoby ze společného obydlí a k zákazu vstupu do něj i bezprostředního okolí na dobu 10 dnů (více o využití tohoto zákona v praxi v následující podkapitole).

Zákon č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád, který zavádí zvláštní předběžné opatření ochrany osoby ohrožené domácím násilím.

Zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákon stanovuje sankce za závažné nebo opakované porušení vykázání nebo předběžného opatření nařízeného soudem a také zvyšuje sankce za domácí násilí spáchané na více osobách nebo s následkem smrti či samotné usmrcení. Dle § 199 tohoto zákona může ohrožená osoba podat trestní oznámení na násilnou osobu z důvodu týrání osoby žijící ve společném obydlí. Zároveň upravuje trestní postih projevů nebezpečného pronásledování – stalkingu.

Sociální pomoc osobám, které jsou ohroženy domácím násilím, upravuje zákon č. 108/2006 Sb., o sociálních službách, který zavádí dle § 60a činnost Intervenčních center, která úzce spolupracují s policií a poskytují obětem komplexní pomoc od poradenství až po krizové ubytování.

Ochranu dětí před domácím násilím upravuje novela zákona č. 359/1999 Sb., o sociálně právní ochraně dětí, která přináší výrazné zlepšení ochrany nezletilých dětí před domácím násilím. Upravuje postavení dětí, které jsou ohrožovány násilím mezi rodiči nebo jinými osobami odpovědnými za jejich výchovu, popřípadě násilím mezi dalšími fyzickými osobami a rovněž upravuje oznamovací povinnosti.

4.3 Interdisciplinární spolupráce a Institut vykazání

Změny v zákonech přinesly výrazný posun v rámci Interdisciplinární spolupráce a Institutu vykazání. Pojem interdisciplinární spolupráce zavedly pracovnice Bílého kruhu bezpečí a definují ji jako „*přenos poznatků mezi účastnickými institucemi, vzájemnou inspiraci a metodologickou provázanost.*“ Jako spolupracující subjekty byly označeny odbory sociálních věcí, oddělení prevence kriminality, městská policie, zástupci soudů, zástupci klinických a poradenských psychologů, zástupci nestátních neziskových organizací, zdravotnická a azylová zařízení aj. Hlavním cílem interdisciplinární spolupráce je vzájemná provázanost a informovanost mezi jednotlivými subjekty a vybudování účinného systému na ochranu osob před domácím násilím. Náplní práce těchto týmů by měla být výměna informací, diskutování konkrétních případů, navazování účinné spolupráce spojené s dalším vzděláváním členů interdisciplinárního týmu (Ševčík, 2011, s. 148- 151).

Dle Národního akčního plánu prevence domácího násilí (NAP DN) je třeba vytvořit systém kontinuálního vzdělávání na bázi interdisciplinární spolupráce a to pro zdravotnický personál, pedagogické pracovníky, soudce a státní zástupce, policisty a sociální pracovníky. Zároveň je třeba podpořit vznik nových interdisciplinárních týmů na regionální úrovni a podpořit vznik nových specializovaných týmů na úrovni Policie ČR (NAP DN 2011-2014).

V současné době funguje úzká spolupráce Intervenčních center s policií ČR, která má od 1.1.2007 dle § 44-47 zákona č. 237/2008 Sb., o Policii České republiky oprávnění použít tzv. Institut vykázání, který umožňuje policii vykázat násilnou osobu z bytu nebo domu nebo vydat zákaz vstupu pro tuto osobu. K incidentu domácího násilí může policii přivolat jak ohrožená osoba, tak kterýkoliv svědek domácího násilí. Policie vyhodnotí, zda incident splňuje znaky domácího násilí a to dlouhodobost, eskalaci, rozdělení rolí na násilnou osobu a oběť a zda se incident odehrává v bytě či domě. Poté zkoumá průběh domácího násilí, intenzitu, přítomnost svědků, zvláště dětí, četnost výjezdů a také míru rizika dalšího ohrožení. K vyhodnocování těchto ukazatelů slouží policii metoda SARA DN, která pomáhá policistům určit závažnost situace. Pokud policista vyhodnotí, že další setrvání násilné osoby ohrožuje oběť, může násilnou osobu vykázat na dobu 10 dní. Lhůta pro vykázání začíná běžet následující den po vykázání a nelze ji zkrátit (Buskotte, 2008, s. 102). Vykázaná osoba musí neprodleně opustit prostor, z něhož je vykázána a zdržet se vstupu do tohoto prostoru, musí se zdržet kontaktu s ohroženou osobou a vydat policii všechny klíče od společného obydlí. Zároveň má vykázaná osoba právo vzít si s sebou osobní potřeby, cennosti a doklady, věci, které slouží pro její práci nebo podnikání a zároveň si může vyzvednout kopii záznamu o vykázání na policii. Policista musí poučit ohroženou osobu o možnosti podání návrhu na předběžné opatření o prodloužení doby vykázání, o možnostech sociální a psychologické pomoci a také o následcích, pokud policii poskytla nepravdivé údaje. O průběhu vykázání policie informuje oddělení sociálně právní ochrany dětí a Intervenční centrum a to do 24 hodin od doby vykázání (Ševčík, 2011, s. 134).

4.3.1 Pomáhající instituce a metody práce s oběťmi

V této podkapitole se zmíníme o činnosti intervenčních center a poraden na pomoc obětem domácího násilí, která je upravena v zákoně č. 108/2006 Sb., o sociálních službách a o pravomoci policie, kterou upravuje zákon č. 135/2006 na ochranu osob před domácím násilím.

Intervenční centra poskytují pomoc obětem domácího násilí dle § 60 zákona č. 108/2006 Sb. o sociálních službách. Zajišťují osobě, která je ohrožena násilnou osobou, pomoc a podporu a to nejpozději do 48 hodin od doručení kopie policií

o vykázaní násilné osoby. Pomoc ohrožené osobě může být intervenčním centrem poskytnuta rovněž na základě její žádosti. Intervenční centra poskytují ambulantní, terénní nebo pobytové služby. Služba poskytuje ze zákona sociálně terapeutické činnosti, pomoc při uplatňování práv, oprávněných zájmů a při obstarávání osobních záležitostí a také pomoc s ubytováním a zajištěním stravy. Součástí této služby je vzájemná informovanost mezi intervenčními centry a jinými službami a institucemi v rámci interdisciplinární spolupráce (zákon č.108/2006 Sb. o sociálních službách).

V české republice pracuje sedmnáct intervenčních center, které většinou sídlí v krajských městech. Téměř všechna intervenční centra jsou sdružena v Asociaci pracovníků intervenčních center, která byla založena v roce 2008. Intervenční centra poskytují obětem domácího násilí *krizovou intervenci*, což je odborná metoda práce s klientem, jejímž cílem je odvrátit bezprostřední ohrožení a zajistit bezpečí oběti a pomoci člověku v celém jeho rozměru bio – psycho – socio - spirituálním (Ševčík, 2011, s. 145). Můžeme specifikovat pět forem krizové pomoci a to ambulantní forma, forma hospitalizace, forma terénní služby, forma krizové pomoci a služby v klientově přirozeném prostředí a telefonická forma (Vodáčková, 2002, s. 53-56). Mezi základní charakteristiky krizové intervence patří princip dostupnosti, nepřetržitého provozu, vnější a vnitřní bezbariérovosti, individuality, komplexní péče a návaznosti. Krizová pomoc obvykle nepřesahuje dobu sedmi dní a může zajišťovat i krizové lůžko. Současně je potřeba zajistit oběti další síť pomoci jako je rodina, specializované poradny, azylové domy. (Marvánová – Vargová, 2008, s. 56).

K základním strategiím krizové intervence sociálního pracovníka patří vyslechnutí klienta bez hodnocení nebo dokonce obviňování, povzbuzení a podpoření jeho aktivity a to vše pomalu, i když se zdá, že situace tzv. „hoří.“ Sociální pracovník by se zároveň neměl snažit nutit klienta k rozhodnutím a měl by je respektovat, i když s nimi nesouhlasí. Zároveň by měl mít na paměti, že muži i ženy reagují jinak a že nikdo nikoho nezmění, pokud se ke změně nerozhodne člověk sám. Je vhodné v rámci krizové intervence vypracovat s klientem bezpečnostní plán, který může pomoci oběti při opouštění domova. Pokud jsou v rodině děti, patří mezi základní pokyny bezpečnostního plánu starost o děti, nikdy je nenechávat po svém odchodu s násilnou

osobou, vzít jim učení, léky, hračky, nemluvit před nimi negativně o rodiči, který je násilnou osobou, být opatrný, komu sdělit svůj záměr od násilné osoby odejít, pokud oběť odchází s dětmi, ohlásit svůj odchod na oddělení sociálně právní ochrany dětí a pokud oběť odchází z nájemního bytu, ohlásit písemně tuto skutečnost vlastníkovu bytu. Dále by si oběť měla s sebou vzít doklady své i dětí, občanský průkaz, rodné listy, oddací list, vkladní knížky, doklady o spoření, doklady o majetku – na byt nebo rodinný dům, doklady o pojištění, cenné věci, léky (Vodáčková, 2002, s. 477- 478). Krizovou intervencí práce s obětí domácího násilí nekončí, ale pokračuje a to *odborným sociálním poradenstvím*. Odborné sociální poradenství vychází z poznatků etiky, filozofie, psychologie, speciální pedagogiky, sociologie, kulturní antropologie a teorií a metod sociální práce. (Novosad, 2000, s. 61). Poradny poskytují odbornou pomoc obětem domácího násilí, týrání a zneužívání dle § 37 zákona o sociálních službách. Služba poskytuje zprostředkování kontaktu se společenským prostředím, sociálně terapeutické činnosti a pomoc při uplatňování práv, oprávněných zájmů a obstarávání osobních záležitostí (zákon č.108/2006).

Poradenská činnost je zaměřena na sociální, psychologickou a právní pomoc obětem domácího násilí a její služby jsou poskytovány bezplatně. Poradny poskytují pomoc a podporu při zajištění základních lidských práv, zejména právo na zachování lidské důstojnosti. Konkrétní pomoc obětem domácího násilí může mít podobu rozhovoru se sociálním pracovníkem, odborné psychologické péče, poskytnutí kontaktu na jiná odborná pracoviště jako právní poradenství, azylové ubytování nebo poskytnutí doprovodu k soudu nebo na policii. Poradny zachovávají anonymitu klientů a dbají tak na jejich bezpečí (Standardy poradny Elpis Třinec).

Jak říká Conwayová (2007, s. 109), poradenství obětem domácího násilí znamená pomoc s nastavením hodnot, znovunabytí sebedůvěry, vlastní důstojnosti. Sociální pracovník by měl vést oběť k náhledu na situaci, aby si uvědomila, že partnera nezmění. Mezi hlavní zásady patří velká míra pochopení ze strany sociálního pracovníka. Oběť potřebuje nejen posílit sebedůvěru a vědomí vlastní hodnoty, ale také potřebuje praktické rady k zajištění základních potřeb. Jak uvádí Ševčík (2011, s. 162) je pro sociálního pracovníka důležité navázat s klientem kontakt. Klient jako oběť může

být laxní, může různě reagovat, může popírat minulost, racionalizovat přítomnost a ignorovat budoucnost. Jako další doporučení pro poradenskou práci uvádí Marvanová – Vargová (2008, s. 57) zajištění bezpečného a klidného prostředí, naslouchání, vyhodnocení rizikových faktorů a vypracování individuálního plánu. Je třeba identifikovat problém, dotazovat se klienta na důležité věci, týkající se jednotlivých incidentů a dotazovat se také na řešení praktických problémů jako je bydlení, prostředky na živobytí nebo zda oběť vyhledala lékařské ošetření. Oběti je třeba poskytnout podporu a nabídnout řešení situace. Sociální pracovník by měl oběti nabídnout návazné služby jako právní poradenství, kontakty na azylové domy, pomoc psychologa nebo účast na svépomocných skupinách (Ševčík, 2011, s. 163).

4.3.2 Osobnost poradce pro oběti domácího násilí

V této podkapitole popíšeme požadavky, které jsou kladeny na osobnost poradce pro oběti domácího násilí a způsob vedení poradenského rozhovoru sociálního pracovníka s klientem, který je obětí domácího násilí.

Sociální pracovník, který poskytuje pomoc obětem domácího násilí, by měl být komunikačně zdatný, měl by mít pozitivní vztah ke klientům a měl by být upřímný a empatický. Empatie spočívá ve schopnosti vcítit se do stavu klienta a přitom zůstat sám sebou. Dobrý sociální pracovník by měl rozumět vlastním sociálním, ekonomickým a kulturním hodnotám a měl by umět tzv. tvořit vztahy. Velmi důležitá je odbornost sociálního pracovníka, která se projevuje několika způsoby a vyplývá z role sociálního pracovníka, z dokladu o jeho odbornosti, z jeho pověsti, jakou má v dané instituci, v níž působí a také z jeho chování. Odbornost ale není jen v chování, ale hlavně ve výsledku, k němuž poradenská práce směřuje (Matoušek 2003, s. 93).

Součástí správně vedeného poradenského rozhovoru je navázání vztahu s klientem, povzbuzení klienta, naslouchání, objasnění problému, zrcadlení, parafrázování, shrnutí, reflexe pocitů klienta a ocenění za důvěru, že klient přišel a chtěl se sdělit. Dalším bodem úspěšné komunikace je identifikace problému, to znamená jaká je zakázka klienta a co potřebuje řešit. Navazuje poskytování podpory, kde sociální pracovník nechá klienta, aby vyjádřil své pocity, neposkytuje klientovi plané útěchy

a neslibuje mu nemožné. Poskytuje klientovi pravdivé informace o domácím násilí a jeho řešení, povzbuzuje jej při hledání síly a odvahy a také ukazuje, že pomoc je dosažitelná. V neposlední řadě pomůže získat sociální pracovník klientovi náhled na jeho situaci. V závěru následuje řešení situace, které ale v případě obětí domácího násilí není rychlé a jednoduché. Je vhodné, aby pomoc oběti domácího násilí pokračovala terapií nebo zapojením do svépomocné skupiny (Ševčík, 2011, s. 163-166).

4.4 Možnosti práce s násilnými osobami

S resocializačními programy pro násilné osoby mají zkušenosti v zahraničí zejména v Německu, v české republice s programy pro násilné osoby teprve začínáme. V Německu existují antiagresivní programy, které mají větší smysl, než vězení, neboť trest odnětí svobody nemá na násilnou osobu takový efekt, jako terapie s násilnými osobami. Terapeutické programy navštěvují násilné osoby zejména na základě soudního rozhodnutí, pouze 13% navštíví tyto terapie z vlastní vůle a to ještě často pod tlakem partnerky. Cílem terapie je změnit pohled násilné osoby na své chování, převzít za něj zodpovědnost a podívat se na konflikt očima oběti. Pokud násilná osoba navštěvuje terapie na základě rozhodnutí soudu a rozhodne se terapie ukončit, je předpoklad, že se vrátí do vězení a bude mu vyměřen ještě vyšší trest (Buskotte, 2008, s. 133).

Popisované programy, jak uvádí Ševčík, nabízí trénink interpersonálních dovedností a relaxační cvičení. Programy jsou organizovány v malých skupinách v asi dvanácti sezeních po dvou hodinách. Hlavním cílem těchto programů není trest, ale eliminace násilí (Ševčík, 2011, s. 154). Tento terapeutický program pro násilné osoby dle Marvánové – Vargové by měl trvat alespoň půl roku se zaměřením na zastavení fyzického násilí. V počáteční fázi by měla být terapie intenzivnější, alespoň dvě setkání týdně. V další fázi by mělo dojít ke snížení ostatních forem násilí a osvojení nenásilných způsobů chování. Délka terapie i počet sezení může být upravován dle potřeb klienta (Marvánová – Vargová, 2008, s. 131).

Pro práci s násilnými osobami v naší republice byl vypracován Národní akční plán prevence domácího násilí na léta 2011 – 2014 (dále jen NAP DN). Cílem NAP DN je otevření pracovišť pro resocializaci násilných osob v celé české republice. Vedle

ochrany obětí domácího násilí a pomoci dětem, které jsou svědky domácího násilí, nejde zapomínat na pomoc násilným osobám s cílem změnit jejich vzorce myšlení a chování jinak, než pouze represí. Součástí cíle NAP DN je vybudování sítě poradenských center a terapeutických a resocializačních programů. V ČR takovéto programy již fungují a to v Praze, Hradci Králové a Ostravě. Spuštění tohoto pilotního projektu, kterým je práce s násilnými osobami a jeho vyhodnocení, by mohlo mít dopad na úpravu legislativy a to v oblasti civilního a trestního práva a to takový, zda by účast násilných osob v terapeutických programech mohla být fakultativní nebo obligatorní (Budinová a kol.). Ve spolupráci s probační a mediační službou otevřela Slezská diakonie v r. 2011 poradnu Kerit, která poskytuje poradenství a pomoc násilným osobám v Havířově (www.slezskadiakonie.cz).

5 Kvalitativní výzkum

Téma domácího násilí je stále závažným tématem pro společnost, a proto jsem se rozhodla provést výzkum, který navazuje na teoretickou část mé práce.

Tato praktická část mé práce je založena na kvalitativním výzkumu, v němž jsem se rozhodla zjistit na malém vzorku klientů, kteří jsou oběťmi domácího násilí, po jak dlouhé době a z jakých důvodů vyhledali pomoc odborného sociálního poradenství.

Nyní uvedu přesnou formulaci cílů kvalitativního výzkumu s výzkumnými otázkami.

5.1 Cíl výzkumu a výzkumné otázky

Cílem výzkumu je zjistit s jakými formami domácího násilí se klienti setkali, po kolika letech domácího násilí a z jakých důvodů vyhledali pomoc sociálního pracovníka a porovnat rozdíly u mužů a žen u vybraného vzorku respondentů. Podrobné vysvětlení ke zkoumaným datům v Příloze č. 1.

Nyní uvedu přesnou formulaci hlavních cílů společně s výzkumnými otázkami.

Výzkumné otázky:

S jakými formami domácího násilí se klienti setkali?

Jak dlouho setrvali klienti v násilném vztahu, než vyhledali pomoc sociálního pracovníka?

Jaké byly důvody klientů k vyhledání odborné pomoci?

5.2 Metodologie a průběh kvalitativního výzkumu

V této podkapitole popíšu kvalitativní výzkum obecně a také metodu, kterou jsem použila v tomto výzkumu. Zároveň popíšu jeho průběh.

Kvalitativní výzkum se snaží nalézt motivy a důvody, které stojí za jednáním lidí a význam, jaký přisuzují okolním jevům a událostem. Cílem kvalitativního výzkumu je objasnění jednání lidí, jsou to odpovědi na otázky např. proč, z jakých důvodů. Jako metody kvalitativního výzkumu jsou používány metody pozorování, analýza textů

a dokumentů, interview nebo audio a video záznamy. U kvalitativního výzkumu můžeme získat podrobnější vhled do jednání jedince či skupiny. Sběr dat a jejich analýza probíhají v delším časovém rozsahu a na relativně malém vzorku osob (Hendl, 2005, s. 48).

5.2.1 Metodologie výzkumu

Pro tento výzkum jsem použila metodu analýzu dokumentů, kterou lze dle Miovského pojmut jako kvalitativně interpretativní analýzu. Pokud si uvedeme výhody a nevýhody této analýzy, tak můžeme říci, že její výhodou je to, že dokumenty nepodléhají zhodnocení časem a nevýhoda je v tom, že výzkumník nemůže ovlivnit již zapsaná data (Miovský, 2006, s. 98). Při analýze dokumentů je důležité si definovat, co budeme považovat za dokument. Jako dokument pro tento výzkum budou sloužit Záznamové archy klientů poradny Elpis v Třinci, o jejímž fungování se zmíním v následující podkapitole. Tyto Záznamové archy zahrnují údaje, týkající se osobního života klientů. Data do těchto Záznamových archů byla zapsána sociálními pracovníky poradny Elpis poté, co proběhl rozhovor s klientem. Rozhovor s klientem trvá zpravidla 1 hodinu a v průběhu rozhovoru si sociální pracovník dělá poznámky. Tyto poznámky jsou pak přeneseny do Záznamového archu klienta. Dle Miovského obsahují často Záznamové archy pro snadnější zapsání dat systém zkratek a symbolů (Miovský, 2006, s. 100). Také Záznamové archy v tomto výzkumu obsahují zkratky, jak se můžeme přesvědčit v Příloze č. 2, této práce. Vysvětlení zkratek použitých v Záznamovém archu je v Příloze č. 3.

5.2.2 Průběh výzkumu

Záznamové archy byly vybrány metodou účelového výběru s ohledem na cíl výzkumu. Metoda účelového výběru je založena na úsudku výzkumníka, jaký soubor bude zkoumán a na jaký vzorek se výzkum vztahuje (Miovský, 2006). Také já jsem vybírala ty Záznamové archy, které nejlépe popisují daný problém a z nichž se dají co nejlépe vyčíst potřebné údaje k tomuto výzkumu a které nám co nejlépe odpoví na otázky, které jsme si na začátku výzkumu položili. Při výběru Záznamových archů jsem se zaměřila na to, aby byli ve zkoumaném vzorku zastoupeni muži i ženy.

Při procházení kartotékou klientů jsem zjistila, jak neúplné jsou některé záznamy, někdy scházela důležitá data jako např. formy domácího násilí, bylo uvedeno obecně jen to, že partner klienta týrá. Všechny Záznamové archy byly uloženy v šanonech v kanceláři poradny Elpis v uzamčené skříňce, k níž mají přístup pouze zaměstnanci poradny. Část záznamů v Záznamových arších byla napsána ručně, a proto mi dělalo potíže přečíst některé záznamy. Od r. 2008 byly záznamy psány na počítači. Pročítání těchto Záznamových archů a výběr vhodných respondentů pro výzkum mi zabral téměř 1 měsíc. Vzhledem k tomu, že se v delším časovém období, z něhož Záznamové archy pocházejí, vystřídalo pět sociálních pracovníků, jsou jednotlivé zápisy v Záznamových arších na různé úrovni, kdy některé záznamy byly velmi stručné a nedaly by se z nich vyčíst údaje, potřebné pro tento výzkum.

Do Záznamového archu klientů se zapisuje datum, číslo konzultace, druh kontaktu, který může být osobní, telefonický, e-mailový nebo písemný. Další data jsou úroveň služby, problém, pomoc, doba konzultace, informace o seznámení klienta se službami poradny Elpis, dále je to samotná charakteristika problému, definování zakázky uživatele a poskytnutá pomoc. Záznamový arch obsahuje také naplnění cíle klienta. Vzhledem k tomu, že služba zachovává anonymitu svých uživatelů, jsou klienti v Záznamových arších vedeni pod čísly s datem daného roku např. 68/2012.

Ze Záznamových archů jsem sestavila výzkumný vzorek, který je charakterizován v další podkapitole. Poté jsem provedla analýzu zkoumaných dat, výsledky dat jsem zpracovala a vyhodnotila.

5.3 Charakteristika výzkumného vzorku

V této podkapitole charakterizuji výzkumný vzorek a také popíšu činnost poradny Elpis v Třinci, v níž pracuji a z níž jsem tento výzkumný vzorek získala. Výzkum je proveden vzhledem k tématu práce na ženách i mužích, kteří se stali obětí domácího násilí a to v období let 2005 – 2012 a kteří vyhledali pomoc sociálního pracovníka v poradně Elpis v Třinci. Celkový počet Záznamových archů za toto období byl 1025, z toho bylo 797 žen a 228 mužů. Z tohoto celkového počtu jsem vybrala

25 respondentů, z nichž bylo 18 žen a 7 mužů. Vzhledem k tomu, že poradna zachovává anonymitu klientů, nezískáváme od klientů data jako např. věk nebo bydliště.

5.3.1 Poradna Elpis Třinec

Zřizovatelem poradny Elpis v Třinci je Slezská diakonie a poskytuje odborné sociální poradenství obětem domácího násilí, týrání a zneužívání dle § 37 zákona č. 108/2006 Sb., o sociálních službách. Poradna byla otevřena v dubnu 2004 a poradenskou pomoc poskytuje bezplatně a anonymně. Cílovou skupinou jsou muži i ženy ve věku od 16 let.

Cílem poradny je poskytovat klientům informace o domácím násilí a také předkládat možnosti řešení. Dále je to poskytnutí podpory při domáhání se práva na ochranu před nezákonným chováním blízké osoby a také pomoc se zbavováním se pocitů viny a vyrovnání se se vzniklou situací. V rámci prevence domácího násilí pořádá poradna preventivní semináře na školách s tématem domácího násilí.

Poradna Elpis poskytuje praktické rady a rozhovor se sociálním pracovníkem, zprostředkovává právní a psychologické poradenství, azylové ubytování, kontakty na jiná pracoviště, poskytuje doprovody k soudu, na policii aj. instituce. Mezi zásady poradny Elpis se řadí diskrétnost, tolerance, dobrovolnost, profesionalita, bezpečnost a transparentnost. Vzhledem k tomu, že Slezská diakonie je křesťanskou organizací, pracuje poradna Elpis na křesťanských hodnotách. Hlavní hodnotou je osoba Ježíše Krista jako vzoru pro jednání a práci pracovníků poradny Elpis.

Pracovní tým poradny tvoří vedoucí, sociální pracovník a tři externisté, z toho jeden psycholog a dva právníci. Sociální a psychologické poradenství je poskytováno v prostorách poradny, právní poradenství v kancelářích právníků, kteří jsou dostupní cca 5 minut pěší chůze od poradny Elpis. Sociální pracovník klienta k právníkovi vždy doprovází.

Poradna se nachází v patrové budově v centru města, přístup je bezbariérový. K dispozici je kancelář a konzultační místnost. V kanceláři je potřebné materiální a technické vybavení, počítače, tiskárna, telefon. Konzultační místnost slouží k rozhovorům s klienty, je vybavena sedačkou, stolkem a dalším nábytkem.

Průběh služby: klienti mohou kontaktovat pracovníka poradny buď osobně, telefonicky, e-mailem nebo písemně. Pracovník se klientovi věnuje v provozních hodinách nebo v hodinách pro objednané klienty. Každý klient má nárok na hodinovou konzultaci, přičemž může přicházet opakovaně. S klientem je uzavřena ústní smlouva a průběh konzultace je zapsán do záznamového archu, v němž je klient veden pod číslem. Záznamy o své osobě má klient právo vidět, cizí osoby kromě zaměstnanců poradny mohou do spisů nahlížet pouze s písemným souhlasem klienta.

Poradna spolupracuje s policií, Intervenčním centrem, odborem sociálních věcí v Třinci, lékaři, soudy aj. institucemi (více viz Golasowská, neobhájená Absolventská práce 2013).

V Příloze č. 4 je uvedena kazuistika klientky poradny Elpis v Třinci, která nám přibližuje problematiku klientů poradny Elpis. Klientka dala ke zveřejnění souhlas, některé osobní údaje jsou změněny.

5.3.2 Základní údaje výzkumného vzorku

Výzkumný vzorek jsem rozdělila na muže a ženy, přičemž z daného počtu 18 žen bylo 15 žen vdaných, a 3 ženy žijící mimo manželství, tj. svobodné, rozvedené nebo žijící v partnerském vztahu.

Počet žen s dětmi ze zkoumaného vzorku tvoří 16 žen a 2 ženy jsou bez dětí, přičemž za ženy bez dětí se považují ženy bezdětné nebo ženy, které mají dítě v péči jiné osoby či instituce a ženy, jejichž děti jsou již dospělé.

Z počtu 7 mužů bylo 5 mužů žijících v manželství a 2 muži žijící mimo manželství. U mužů v tomto zkoumaném vzorku taktéž převládají ti, kdo žijí v manželství, nad muži svobodnými, rozvedenými nebo žijícími v partnerském vztahu. Odbornou poradenskou pomoc vyhledali 4 muži s dětmi a 3 muži bez dětí.

5.4 Výsledky analýzy dat

V následující části popíšu výsledky výzkumu, které jsem utřídila na základě daných výzkumných otázek. Srovnání výsledků se týká forem domácího násilí, délky vztahu, v němž trvá domácí násilí a důvodů, které vedly oběť k vyhledání pomoci

sociálního pracovníka v poradně Elpis v Třinci. Uvedu vždy nejdříve výsledky všech 25 klientů, poté výsledky žen a mužů.

5.4.1 Formy domácího násilí

V následující části popíši formy domácího násilí, kterého se dopouštějí násilné osoby vůči obětem. Jedná se o všechny formy domácího násilí a to fyzické, psychické, sexuální, ekonomické i sociální. Klienti nejčastěji uvádějí fyzickou formu násilí, patří mezi ni zejména bití, tahání za vlasy, škrcení i ohrožování nožem a stříelnou zbraní. Nejčastěji se v Záznamových arších objevoval pojem bití, který nebyl blíže specifikován. Psychickou formu násilí zažili všichni klienti, které vnímají jako soustavný psychický nátlak na svou osobu a to zejména vzbuzování pocitů viny, že vše, co dělají, je špatně, zesměšňování, urážky, ponižování tím, že si partnerka vodí domů milence nebo partner milenky.

Mezi sexuální formy násilí patří vynucování pohlavního styku, pohlavní styk, který provází bití a samotné znásilnění.

Ekonomické násilí vnímají oběti ze strany partnera jako nedostatek financí, s nimiž jsou nuceni hospodařit a také to, že si musí partnerovi říkat o peníze, dokládat veškeré výdaje účty a zdůvodňovat každou finanční položku, kterou utratili. Dále je to nespokojenost ze strany partnera s financemi, kterými přispívají na domácnost, také velká zadluženost domácnosti, do níž je uvrhl partner v důsledku závislosti na alkoholu, gamblerství nebo půjček. U části klientů nebyl nalezen v Záznamovém archu zápis o situaci, kterou by vnímali jako ekonomické násilí.

Sociální násilí je spojeno se zákazem kontaktů s okolím, zákazem chodit do práce nebo také s častou kontrolou, co partner dělá, s kým se schází, kam jde, jak to že se nevrátil na minutu přesně. Jako sociální násilí je vnímáno také kontrolování a otevírání došlé pošty.

Nyní popíšu pro lepší přehlednost jednotlivé formy násilí zvlášť na ženách a mužích a uvedu některé citace ze Záznamových archů.

5.4.1.1 Formy násilí mužů na ženách

Fyzické násilí

Nejčastější formou fyzického násilí, kterého se dopouštějí muži na ženách, bylo samotné bití. Ženy často neuváděly, jak je partner bije, zda rukou nebo předmětem. K bití se často přidalo tahání za vlasy, škrcení, ohrožování nožem a ohrožování střelnou zbraní. K násilným incidentům nejčastěji dochází v kuchyni, chodbě, obývacím pokoji nebo ve společné ložnici partnerů. Ženy hovoří o fyzickém napadání nerady, mluví často obecně pouze jako o bití a téměř vždy partnera omlouvají. Mají pocity viny a myslí si, že si fyzický útok partnera zaslouží.

Následně zveřejním části citací ze Záznamových archů klientek poradny Elpis, týkající se fyzického násilí. Ze Záznamových archů jsou použity pouze části citací s ohledem na zachování mlčenlivosti vůči klientům.

„...manžel mě tahal za vlasy ze schodů a děti to viděly, podváděl mě, vodil si domů jiné ženy...“

„...jsem věřící a za to jsem bita od mého muže, jsou tomu tři dny, co na mě vytáhl nůž, škrtil mě a říkal, že mě zabije...“

„...po jeho útoku jsem se vždy byla ošetřit, ale říkala jsem lékaři, že jsem spadla ze schodů. Bije mě na všech místech v bytě, v kuchyni, obýváku, ložnici...“

„...mé předešlé vztahy byly vždy poznamenány domácím násilím, bitím. Nyní mám za manžela opět násilníka, čekám s ním dítě...“

„...škrtil mě a já si jen přála, aby mě zabil a aby to bylo rychle...navěšel na sebe všechny své zbraně a říkal, že mě zabije...“

„...bije mě i děti, už s ním nechci být...“

„...napadl mě velmi surově a já neměla kam utéct, tak jsem vyskočila z okna a přestože bydlíme v přízemí, poranila jsem si nohu tak, že budu mít doživotní následky...“

„...posledně mě napadl tak surově, že se mnou třískl o zed' a pak mě shodil ze schodů, až jsem proletěla dveřmi a vypadla ven...“

Psychické násilí

V případě psychického násilí se jedná ve všech případech o vzbuzování pocitu viny a výčitky, že žena neuvařila dobře oběd, neuklidila, nepostarala se o děti. K tomu se přidávají případy vyhrožování zabitím a týráním zvířete partnerky. K psychickému násilí se také řadí udržování mileneckého poměru s jinou ženou nebo situace, kdy si partner vodil milenkou domů, přestože zde byla přítomna jeho současná partnerka. Nebyly výjimkou případy, že partner říkal ženě, že je blázen, protože bere antidepresiva a proto jí nemohou být svěřeny děti do péče v případě, že by se s ním rozešla. Dalšími formami psychického násilí byly situace, kdy partner ženě i dětem zakazoval používat vodu, elektřinu a zakazoval jim topit nebo pronásledoval ženu formou psaní SMS zpráv, kde jí vulgárně vyhrožoval a ponižoval ji. Ženy uvádějí, že psychické násilí je horší než fyzické.

Citace ze Záznamových archů, týkající se psychického násilí:

„...manžel jezdil do lázní a měl tam milenky, jednou si jednu pozval i na Silvestra, nechápala jsem, co se děje...“

„...ted', když se s ním chci rozvést, píše mi výhružné SMS...“

„...brání mi chodit do kostela a říká, že pokud se s ním budu chtít rozvést, raději mě zabije...“

„...o víkend si vodí domů jiné ženy – lehké ženy, které si nachází na internetu, a já jim vařím a pak odcházím na víkend ke svým přátelům...“

„...manžel surově týrá psa, má nelegálně drženou zbraň, kterou mi vyhrožuje, že mě zabije. Často myslím na sebevraždu, co myslíte, kolik bych dostala let, kdybych jej zabila?...“

„...řval na mě, že jsem chudinka a že jsem blázen. Občas mě napadlo, že bych to vše vyřešila skokem z 10. patra...“

„...jsem nervózní, když má přijít z práce, nevím, co zase bude, posledně nebyla polévka dost teplá a děti křičely... nejšťastnější jsem, když manžel usne, to mám klid...“

„...říká mi, že bych se měla jít léčit na psychiatrii a že jsem blázen, ale to možná jsem, beru antidepresiva, protože se to nedá vydržet, nikdy nevím, co bude, když se vrátí domů, jakou bude mít náladu. Posledně se vrátil z hospody o půlnoci a vzbudil mě i děti s tím, že musíme okamžitě sníst čokoládu, kterou nám koupil, a když jsme řekli, že ji teď nebudeme jíst, strašně vyváděl, tak jsme ji raději snědli...“

„...říká mi, že se se mnou rozvede, ale vezme mi děti, aby mě potrestal...“

„...vyčítá mi každou maličkost, říká, že mě zbil proto, že za to mohu já, protože jsem mu nedala pusu, nenachystala večeři... říká, vím, že jsem to přehnal, ale ty jsi mě k tomu vyprovokovala...“

„...musela jsem volat policii, manžel mě i dceři vyhrožoval, říkal mi, ať vypadneme z našeho společného domu, když se napije, tak nám zakazuje topit, vypíná nám vodu, světlo, bojím se a nevím, co budu dělat, kam bych šla...“

Sexuální násilí

Sexuální násilí často spojují klientky s fyzickým násilím nebo jej jako násilí nevnímají. Pokud se na to pracovník poradny ptá, říkají, že být partnerovi tzv. „po vůli“ je jejich povinnost, většinou to takto vnímají nebo jim to říká jejich partner. V jednom případě byl násilný partner odsouzen za týrání spojené se sexuálním násilím k trestu odnětí svobody v délce 1 roku.

Citace ze Záznamových archů týkající se sexuálního násilí:

„...někdy mě nutil stát nahou před otevřeným oknem...“

„...od doby, co mě znásilnil a přitom mě škrtil, mám odpor k sexu s ním...“

„...nechci s ním už spát, hnusí se mi, ale on říká, že je to má povinnost, jsem jeho žena...“

Ekonomické násilí

U ekonomického násilí vypovídaly ženy, že nemají žádný příjem a o každou korunu si musí říct partnerovi se zdůvodněním, na co peníze chtějí, dále uvedly, že

pobírají rodičovský příspěvek, z něhož platí jídlo a často jim už nezbývá na oblečení pro děti, věci do školy apod. Také, že musí partnerovi předkládat veškeré účty a zdůvodňovat, proč koupily zrovna tohle. V důsledku ekonomického násilí se jednalo o zadlužené domácnosti a to vlivem závislosti na alkoholu nebo vlivem gamblerství partnerů žen. V jednom případě dosáhla zadluženost výše 1 miliónu korun, kdy ženě nedával partner po dobu 10 let potřebné finance na domácnost, chtěl, aby domácnost fungovala a ona si byla nucena půjčovat, aby zaplatila nájem a jídlo.

Citace ze Záznamových archů týkající se ekonomického násilí:

„... na živobytí ani chod domácnosti mi nedává žádné peníze už 4 roky, všechny peníze prohrál na automatech a strašně se zadlužil...“

„...o každou korunu si musím říkat, je mi to trapné, musím mu vše zdůvodnit, i to, že si potřebuji koupit vložky a dětem punčocháče a boty, vždycky strašně vyvádí, když mi má dát nějaké peníze...“

„...nedává mi na nájem ani na inkaso, bydlí tady zdarma a ještě mi vše vyčítá a já to musím utáhnout z mateřské... už jsem se strašně zadlužila a nevím, co bude dál...“

Sociální násilí

U sociálního násilí se jedná o zákaz chodit do práce nebo o zákaz chodit někam vůbec. Pokud žena jde ven, musí partnerovi říct, kam jde, s kým jde a on ji buď pustí, nebo ne. V jednom případě měla klientka vypočtenou dobu, kdy jde do obchodu a zpět na minuty. Na dotaz, co by se stalo, kdyby se o pět minut zpozdila, řekla, že za 17 let se nezpozdila ani jednou a nikdy ji nenapadlo, že by kromě cesty do obchodu nebo k lékaři či do školy šla neplánovaně někam jinam. Jedna z klientek uvedla, že ji partner nechtěl pustit ani na pohřeb rodinného příslušníka. V případě sociálního násilí ženy uváděly, že k nim už nechodí ani žádné návštěvy, neboť partner všem, kdo k nim přišel, návštěvu znechutil svým arogantním jednáním, poznámkami a poukazováním na neschopnost partnerky.

Citace ze Záznamových archů týkající se sociálního násilí:

„...manžel mě nikam nepouští, jsem neustále pod dohledem, musím dělat vše tak, jak se mu to líbí, nemůžu se bavit s jinými lidmi...“

„...nesmím nikam chodit, i ten čas do obchodu mám vypočítaný a musím přijít na minutu přesně. K nám už také nikdo nechodí a posledně mě nechtěl manžel ani pustit na pohřeb, když mi umřel bratranec...“

„...posledně mě nechtěl pustit domů, musela jsem volat policii, ta přijela a manžel když je viděl, tak dům odemknul a já ještě dostala vynadáno, že policie není taxi služba na zavolání...“

„...musím být pořád doma a nesmím jít ani do práce, prý bych si tam mohla někoho najít a jak on říká, měla bych si toho vážit, že mohu být doma, co by za to jiná ženská dala, ale já bych moc chtěla jít do práce...“

Z výzkumu vyplývá, že nejčastější formou domácího násilí, kterého se dopouštějí muži na ženách je fyzické a psychické násilí, následuje násilí ekonomické a sociální. Sexuální násilí ženy často řadí k násilí fyzickému nebo jej nevnímají jako násilí.

5.4.1.2 Formy násilí žen na mužích

Fyzické násilí

Ve vybraném vzorku klientů nebyl ani jeden muž, který by byl obětí fyzického násilí.

Psychické násilí

Psychického násilí se dopouštějí ženy na mužích ve všech případech zkoumaného vzorku. Muži uvádějí jako psychický teror skutečnost, že partnerka má milence, s nímž se před nimi chlubí. Dále muži vnímají jako psychické násilí mlčení ze strany partnerek jako trest a také slovní ponižování, zesměšňování, urážky. Muži se také obávají, že je partnerka opustí a chtěli by s ní zůstat přesto, že má milence a říká jim, že je nemiluje.

Citace ze Záznamových archů týkající se psychického násilí:

„... chválí se přede mnou se svým milencem, nadává mi, vyhrožuje mi, že mě opustí už nevím, co mám dělat, nejradši bych hned umřel, ale žiji jen pro děti a také pro ni, přes to všechno, co mi dělá ji pořád strašně, strašně moc miluji...“

„...manželka mě psychicky týrá, nemluví se mnou, když chci, aby mi také přispěla na nájem, zacpává si uši nebo mi říká, že mě praští hrncem a budu mít dost. Bojím se, že něco udělám jí a také se bojím sebevražedných myšlenek...“

„...až doted' jsem manželce pořád ustupoval, zatímco ona mě jen urážela, ponižovala, ted' si našla milence a ani se s tím netají...“

„...manželka mi vyhrožuje zabitím a běhá za mnou s nožem...nevím, co mám dělat...“

„...manželka mě pořád podezírá, že mám milenku a vyhrožuje mi, že se mnou nebude, ale já nikoho nemám. Ona mi to stejně nevěří...“

Sexuální násilí

Ve vybraném vzorku klientů neuvedl ani jeden muž, že by byl obětí sexuálního násilí.

Ekonomické násilí

V případě ekonomického násilí jej muži vnímají jako vymáhání peněz ze strany partnerky, kdy ta nemá nikdy dost, vyčítá partnerovi nedostatečný výdělek a chce stále více peněz.

Citace ze Záznamových archů týkající se ekonomického násilí

„...já jí dám všechno a mě zůstane jen holá p...l, mám tři práce, dávám jí všechny peníze, platím nájem, leasing auta, koupím jí vše, co chce...nezůstane mi ani koruna, i ty stravenky z práce jí dávám a já nemám ani na jídlo...“

„...manželka má větší příjem než já a nechce mi přispět na nájem a další platby, já platím nájem, SIPO, telefon, plyn a ona nechce ani slyšet, že by mi nějakou částkou přispěla...“

„...manželka po mě chce pořád peníze, i když už jsem jí všechny dal a žádné už nemám...“

Sociální násilí

V případě sociálního násilí se muži zmiňovali jako o kontrole, kdy je partnerka

kontroluje, kam jdou, s kým a kdy se vrátí a také vnímali jako sociální násilí kontrolu jejich pošty.

Citace ze Záznamových archů týkající se sociálního násilí:

„... bývalá žena mě navštěvuje v místě mého bydliště a kontroluje a otevírá mi korespondenci, a pokud se ohradím, napadá mě slovně i fyzicky...“

Z výzkumu vyplývá, že nejčastější formou domácího násilí, kterého se dopouštějí ženy na mužích je psychické násilí, následuje násilí ekonomické a sociální. Fyzické a sexuální násilí u zkoumaného vzorku mužů nebylo zaznamenáno.

5.4.2 Doba setrvání v násilném vztahu

Doba setrvání v násilném vztahu je v tomto výzkumu vnímána jako doba, kterou klient označí dobou, v níž probíhá domácí násilí. Tato doba, než klient vyhledá pomoc sociálního pracovníka je různě dlouhá a pohybuje se od jednoho roku až po dobu 20 let. Určili jsme si rozmezí, v nichž jsme zkoumali dobu setrvání oběti v násilném vztahu, než vyhledala odbornou pomoc. Tato rozmezí jsme určili délkou 1-5 let, 6-10 let, 11-15 let a 16-20 let. Z výzkumu vyplývá, že 11 klientů, kteří žili v násilném vztahu, vyhledalo pomoc v rozmezí 1 – 5 let, a 11 klientů se obrátilo na poradnu se žádostí o pomoc po 6-10 letech života v atmosféře domácího násilí. Do rozmezí 11 -15 let byl zařazen 1 klient a 2 klienti vyhledali pomoc poradny poté, co zažívali domácí násilí v rozmezí mezi 16-20 lety.

Nyní popíšu dobu setrvání v násilném vztahu zvlášť u žen a mužů, přičemž je rozdělím na ženy s dětmi a ženy bez dětí a muže s dětmi a muže bez dětí.

V případě klientek – žen s dětmi to bylo 8 žen, které vyhledaly pomoc v rozmezí 1-5 let trvání domácího násilí, 7 žen vyhledalo pomoc v rozmezí 6-10 let a 1 žena po 17 letech domácího násilí.

V případě žen bez dětí to byla 1 žena, která vyhledala pomoc po 10 letech domácího násilí a 1 žena po 20 letech násilného vztahu.

V případě mužů s dětmi uvedli 3 muži jako dobu setrvání v násilném vztahu 6-10 let a 1 muž v rozmezí 11 – 15 let. V případě mužů bez dětí uvedli 3 muži dobu setrvání v násilném vztahu v rozmezí 1-5 let.

5.4.3 Důvody vyhledání odborné pomoci

Důvodem k vyhledání odborné pomoci u klientů byl strach o děti, ekonomické důvody, psychické násilí a strach o svůj život. Strach o děti uváděli klienti s tím, že se bojí, že násilí na nich samotných přeroste v násilí na dětech. Dále to byla nepříznivá ekonomická situace, která byla vnímána klienty jako ekonomické násilí a která se týkala nedostatku financí ze strany partnera, které chyběly v rozpočtu domácnosti. V dalších případech byly jako ekonomické důvody k vyhledání odborné pomoci vnímány velké finanční nároky ze strany partnera, které nemohl klient uspokojit. Dále to bylo psychické týrání spojené se zesměšňováním a urážkami a také zjištění, že klient v důsledku chování partnera, které označil jako domácí násilí, jej už nemiluje a nechce s ním dál zůstat. Jako důvod k vyhledání pomoci byl uváděn také nezájem ze strany partnera o výchovu a starost o děti, kterou partner přehodil pouze na klienta.

Nyní popíšu důvody vyhledání odborné pomoci zvláště u žen a u mužů.

Ženy:

Hlavním důvodem, proč se ženy obrátily se žádostí o pomoc na poradnu Elpis je strach o děti. Strach o děti je zde uváděn ve smyslu, že násilný partner dětem ublíží nebo je bude týrat, přestože se to zatím neděje. Dále to byla nepříznivá ekonomická situace a strach o svůj život. Také situace, kdy klientka svého partnera již nemiluje, a proto s ním nechce být. Jednalo se také o kombinované důvody a to strach o děti a ekonomickou situaci, spojenou se zadlužeností.

Důvodem, proč ženy vyhledávají pomoc v poradně Elpis je zejména strach o děti, poté je to finanční zadluženost a až pak strach o sebe.

Uvedu zde několik citací ze Záznamových archů, které dokládají výsledky výzkumu:

„...bojím se, že dětem něco udělá, tak jak mi vyhrožuje, že pokud podám žádost o rozvod, zabije raději mě i děti...“

„...uvědomila jsem si tu hrůzu, až když mě držel pod krkem a říkal, že mě zabije a ve dveřích se objevil čtyřletý syn a říkal: maminko, já se bojím...“

„...mám strach, co z těch dětí jednou vyroste, když vidí, jak mě jejich otec mlátí, a mám pocit, že i syn je už na jeho straně, začíná být také agresivní...“

„...už si dál nemohu půjčovat, brala jsem peníze z práce a pak jsem to musela vrátit, tak jsem si půjčovala a dnes už mám dluh asi kolem miliónu...“

„...nedává mi na nic peníze, o vše si musím říkat, už nemohu dál, nechci takhle žít...“

„...uvědomila jsem si, že se ho bojím, že mám strach, že splní to, co říká, že mě zabije...“

„...už s ním nechci být, je strašný, není tam vůbec nic, nevím, proč bych s ním měla zůstat, už jej nemiluji...“

Muži:

U mužů byla důvodem k vyhledání odborné pomoci v poradně Elpis zejména neochota dál snášet ponížení ze strany partnerky, kdy ta si našla jiného partnera a muže tím ponižovala. Nicméně muži přesto pořád svou partnerku milují. Tito muži zároveň uvádějí jako další důvod finanční náročnost ze strany partnerky, která má zvýšené nároky a nestačí jí finanční zajištění, které jí muž poskytuje. Další muži uvádějí ekonomickou náročnost ze strany ženy a psychické týrání spojené se zesměšňováním a urážkami a 1 muž vyhledal pomoc proto, neboť partnerka neplní své rodičovské povinnosti, nestará se o děti.

„...dal jsem jí všechno a ona si našla milence, to mám za to, co jsem pro ni udělal, musíme se rozejít, přesto ji stále miluji...“

„...chlubí se, že si našla milence a mě vůbec nepotřebuje, nechce se mnou spát, jsem jí dobrý jen na placení účtů...“

„...platil jsem všechno, ona nemusela platit nic, a co mi zůstalo, nic než dluhy, ona říká, že je to moje věc...“

„...ona nic nedělá, ani těm dětem neudělá svačiny do školy, nic ji nezajímá, i na ty třídní schůzky chodím já, ona nebyla nikdy, kupuji dětem i oblečení, boty, ona si jen chodí po nákupech a utrácí a děti?“

Výsledky mého výzkumu, co se týká délky, po kterou oběť setrvává v násilném vztahu, než vyhledá odbornou pomoc, se liší u žen a mužů. Ženy jako nejčastější důvod uvádějí strach o děti, poté ekonomickou situaci a pak strach o sebe. Muži jako první důvod uvádějí ponižování, kdy si partnerka našla milence, pak psychické týrání spojené s finanční náročností ze strany partnerky.

6 Diskuze

Cílem kvalitativního výzkumu bylo zjistit, po kolika letech a z jakých důvodů vyhledávají muži a ženy pomoc v poradně Elpis v Třinci. Výzkum byl proveden na vzorku 25 respondentů, kteří byli vybráni metodou účelového výběru z kartotéky klientů poradny.

Nevýhodou tohoto výzkumu bylo to, že jsem byla odkázána pouze na písemné záznamy a cítila jsem, že bych si potřebovala některé údaje o klientech doplnit. Záznamy byly zapsány v různé obsahové kvalitě, v mnohých Záznamových arších scházela potřebná data, u ručně psaných záznamů. V průběhu výzkumu se ukázalo, že jsem nemusela zkoumat, zda byli klienti ve svazku manželském či partnerském, šlo spíše o to, zda byly ve vztahu děti nebo ne.

Ve výzkumu jsme dostali odpovědi na předem stanovené otázky, přičemž nám byla nápomocna ke zjištění dvou hlavních cílů další data, a to byly formy domácího násilí. Srovnání výsledků výzkumu s citovanou literaturou můžeme použít pouze u některých druhů domácího násilí. Dle Čírtkové (2010) se muži i ženy dopouštějí stejně často fyzického násilí, přičemž náš výzkum ukázal, že zatímco muži se na ženách dopouštějí vždy fyzického násilí, u žen na mužích tato forma násilí nebyla zaznamenána. Dle Čírtkové (2010) se psychického násilí dopouštějí spíše ženy na mužích, v našem výzkumu se dopouštějí psychického násilí muži i ženy stejně - sexuálního násilí se dopouštějí spíše muži na ženách, náš výzkum toto potvrzuje, vykazuje stejné výsledky jako Čírtková (2010). U ekonomického a sociálního násilí nebyla v citované literatuře zaznamenána data, která by je nám pomohla srovnat s výsledky výzkumu. U doby, po níž oběť vyhledá pomoc sociálního pracovníka a důvodů vyhledání pomoci nelze provést, citovaná literatura tyto data neuvádí. V našem výzkumu můžeme vidět velký časový rozptyl mezi nejkratší a nejdelší dobou, kdy klient zažívá domácí násilí a setrvává v násilném vztahu, než vyhledá odbornou pomoc a to je rozmezí od 1 do 20 let. U žen bez dětí byl ve zkoumaném vzorku poměrně velký časový rozptyl mezi jednotlivými údaji a také doba 10 a více let, než žena vyhledala pomoc sociálního pracovníka.

U mužů jsou výsledky mého výzkumu opačné než u žen, zdá se, že muži s dětmi setrvávají v násilném vztahu delší dobu, než vyhledají poradenskou pomoc, než muži bez dětí.

Jako důvody k vyhledání pomoci v našem výzkumu ženy uvádějí strach o děti, ekonomické důvody a pak strach o sebe, muži jako hlavní důvod uvádějí ponižování ze strany partnerky, finanční náročnost a psychické týrání ze strany žen.

Uvědomuji si, že výzkum byl proveden na velmi malém vzorku respondentů, přesto ukázal, že obětem domácího násilí trvá zpravidla několik let, než si uvědomí, že něco není v pořádku a než vyhledají odbornou pomoc.

7 Závěry výzkumu

Kvalitativní výzkum nám přinesl odpovědi na naše otázky, které jsme si položili.

Klienti se potýkali s různými formami domácího násilí, a to ať už se jednalo o fyzické, psychické, sexuální, sociální nebo ekonomické násilí v rozmezí od 1 do 20 let. V tomto rozmezí, kdy zažívali násilný vztah, se obrátili se žádostí o pomoc na sociálního pracovníka poradny Elpis v Třinci.

Hlavními důvody, proč respondenti vyhledávají pomoc sociálního pracovníka v poradně Elpis v Třinci, byl především strach o děti, že jim násilná osoba ublíží, že je bude bít nebo týrat. Byla zde také obava, že násilná osoba splní svou hrozbu, že pokud oběť neudělá, to co násilník chce, děti zabije. Dalším důvodem k vyhledání pomoci byly ekonomické důvody, které se týkaly nedostatku financí, které měla oběť k dispozici na domácnost a také zadluženost rodiny v důsledku půjček a alkoholismu. Jako další důvod k vyhledání pomoci byl strach o svůj život, kdy se oběť obávala, že násilná osoba splní svou hrozbu a oběť zabije. Také neochota dál snášet psychické týrání, ponižování a zesměšňování ze strany násilné osoby a finanční náročnost, kdy násilná osoba vyžadovala stále více financí a když je oběť neměla, byla slovně urážena a ponižována.

Získaná data mohou být cenná při další práci s klienty ať už v poradenské práci nebo ve službách prevence.

Souhrn

Cílem bakalářské práce bylo charakterizovat domácí násilí na mužích a ženách v souvislosti s jejich motivací k vyhledání sociální pomoci. Toto téma bylo rozčleněno do teoretické a praktické části. Pro teoretickou část jsem využila odbornou literaturu a v praktické části jsem provedla kvalitativní výzkum.

Domácí násilí je jev, který je v naší společnosti stále přítomen. V poslední době se o tomto problému stále více mluví a je pravdou, že je zakotven i v legislativě, která o něm hovoří jako o trestném činu. Domácí násilí se nevyhýbá mužům ani ženám, a to ve všech jeho formách, fyzické, psychické, sexuální, sociální nebo ekonomické.

Domácí násilí má svůj průběh a děje se v určitém cyklu, přičemž je těžké z něj vystoupit. Oběti tak často hledají odbornou pomoc až po mnoha letech násilného vztahu. Obětem, které opustí násilný vztah tak přesto často hrozí následky hlavně v podobě psychických traumat, s nimiž se vyrovnávají po mnoho dalších let svého života.

Pro ty, kdo se rozhodnou vystoupit z násilného vztahu existuje síť poradenských center a jiných forem odborné pomoci, které poskytují obětem domácího násilí často komplexní péči od sociálního poradenství přes psychologickou pomoc až po právní poradenství.

V praktické části byl proveden kvalitativní výzkum, který nám dal odpovědi na otázky, kde jsme se ptali po kolika letech a z jakých důvodů vyhledávají oběti domácího násilí pomoc sociálních pracovníků v poradnách. Výzkum byl proveden formou analýzy dokumentů a přinesl nám odpovědi na naše otázky. Zjistili jsme, že doba, po které respondenti vyhledávají odbornou pomoc v poradně Elpis v Třinci je v rozmezí od jednoho roku do dvaceti let a důvodem, proč pomoc vyhledávají, je zejména strach o děti, ekonomické důvody, psychické násilí a strach o sebe, o svůj život. Ženy vyhledávají pomoc sociálního pracovníka v poradně Elpis v Třinci po 1- 20 letech domácího násilí a muži po 2 - 11 letech setrvání v násilném vztahu. Důvodem k vyhledání pomoci jsou u žen zejména děti, kdežto u mužů psychické a ekonomické násilí ze strany partnerky.

Poznatky zveřejněné v této práci mohou sloužit jak sociálním pracovníkům pro jejich práci s klienty, tak široké veřejnosti jako poučení nebo také prevence před fenoménem, jakým je domácí násilí.

Bibliografie

- Bajer., P. (2006). Pachatelé nejčastěji kombinují psychické a fyzické násilí. *Sociální práce/Sociálna práca*, č. 2, s. 5-7.
- Benedict, H. (2003). *To není vaše vina!* Budapešť: Onewomenpress.
- Budinová, A. (2010). *Národní akční plán prevence domácího násilí na léta 2011-2014*
- Buskotte, A. (2008). *Z pekla ven. Žena v domácím násilí*. Brno: ComputerPress
- Buriánek, J., Kovařík, J., Zimmelová, P., Švestková, R., Červinková, A., Podaná, Z.,...Dunovský, J. (2006). *Domácí násilí – násilí na mužích a seniorech*. Praha: Triton
- Conwayová, H.L., (2007). *Domácí násilí. Příručka pro současné i potencionální oběti se zákonem č. 135/2006 Sb. platným od 1.ledna 2007*. Albatros a.s. Praha.
- Čírtková, L. (2006). Domácí násilí: fakta a paradoxy. *Sociální práce/Sociálna práca*, č. 2, s. 61.
- Čírtková, L., (2008). *Moderní psychologie pro právníky*. Praha: Grada Publishing, a.s.
- Čírtková, L. (2010). Muži jako oběti domácího násilí. *Právo a rodina*, č. 7.
- Čírtková, L. (2010). Oběť. Proč se násilníkovi nebrání? *Psychologie dnes*, č.11, s. 57.
- Golasowská, P. (2013) *Domácí násilí na ženách a mužích v kontextu sociální práce: Neobhájená absolventská práce*
- Hendl, J. (2005). *Kvalitativní výzkum*. Praha: Portál
- Hronová, M., Vavroň, J., Krbečková, L., Pavlíková Čacká, I., Ginter, J., (2012). *Já už to vím. Manuál pro zvýšení finanční gramotnosti žen*. ROSA
- Králíčková, Z., Žatecká, E., Dávid, R., Kornel, M. (2011). *Právo proti domácímu násilí*. Praha: C.H.Beck.
- Kunc, K. a kol. (2012). *Ekonomické dopady domácího násilí v ČR*. Praha: proFem

- Marvánová – Vargová, B., Pokorná, D., Toufarová, M. (2008). *Partnerské násilí*. Praha: Linde s.r.o.
- Matoušek a kol. (2003). *Metody a řízení sociální práce*. Praha: Portál
- Matoušek, O., Koláčková, J., Kodymová, P. (2005). *Sociální práce v praxi*. Praha: Portál
- Miovský, M. (2006). *Kvalitativní přístupy a metody v psychologickém výzkumu*. Praha: Grada.
- Novák, T., (2005). *Přestaňte se podceňovat*. Praha: Grada
- Novosad, L. (2000). *Základy speciálního poradenství*. Praha: Portál
- Pešáková, K., Fuksová, Z., Jungová, D. (2011). *Muži jako oběti domácího násilí. Sborník z konference konané 9.3.2011 na Fakultě sociálních studií v rámci projektu muži a domácí násilí*. Brno
- Schwartz, D., T. (2011). *Týraná*. Praha: Portál
- Standardy kvality poradny Elpis Třinec*, aktualizováno 2012
- Ševčík, D., Špatenková, N. a kol. (2011). *Domácí násilí*. Praha: Portál.
- Vágnerová, M. (2004). *Psychopatologie pro pomáhající profese*. Praha: Portál.
- Vargová, B., Vavroňová, M. (2006). *Od dobrého úmyslu k dobré spolupráci. Manuál pro efektivní interdisciplinární spolupráci v případě domácího násilí*. ROSA
- Vodáčková, D. a kol. (2002). *Krizová intervence*, Praha: Portál
- Voňková, J., Huňková, M. (2004). *Domácí násilí v českém právu z pohledu žen*. Praha: proFem o.p.s.
- Voňková, J., Spoustová, I., (2008). *Domácí násilí v českém právu z pohledu žen*. Praha, 2.vyd.: proFem o.p.s.

Legislativní zdroje

Trestní zákoník. Zákon č. 40/2009 Sb. v účinném znění ke dni 1.1.2010

Zákon kterým se mění některé zákony v oblasti ochrany před domácím násilím: Zákon č.135/2006 Sb. v účinném znění ke dni 8.3. 2011.

Zákon o Policii České republiky: Zákon č. 273/2008 Sb. v účinném znění ke dni 10.3.2011.

Občanský soudní řád: Zákon č. 99/1963 Sb. v účinném znění ke dni 1.1. 2013

Zákon o sociálních službách: Zákon č. 108/2006 Sb. v účinném znění ke dni 7.4. 2011.

Zákon o sociálně právní ochraně dětí. Zákon č. 359/1999 Sb., v účinném znění od 1.4.2000.

Důvodová zpráva k zákonu č.135/2006 Sb. Zákon, kterým se mění některé zákony v oblasti ochrany před domácím násilím

Internetové zdroje

www.domacinasili.cz/domaci-nasili/. Dostupnost k 13.3.2013.

<http://www.slezskadiakonie.cz/potrebuji-sluzbu/kerit-havirov-odborne-socialni-poradenstvi>. Dostupnost k 13.3.2013

<http://www.praha12.cz/domaci-nasili-stale-aktualni-tema/d-20233/p1=1915>. Dostupnost k 13.3.2013.

<http://lovepaperplanes.wordpress.com/about/pojmy-ktere-pouzivame/>
Dostupnost k 13.3.2013.

<http://www.koordona.cz> . Dostupnost k 13.3.2013.

Seznam použitých zkratk

ČR	- Česká republika
USA	- Spojené státy americké
OSN	- Organizace spojených národů
s.	- strana
ot.	- otázka
č.	- číslo
Sb.	- sbírka
CETS	- Úmluva o ochraně lidských práv a základních svobod
např.	- například
tzn.	- to znamená
o. s.	- občanské sdružení
tzv.	- tak zvané
mil.	- milión
SIPO	- Soustředěné inkaso plateb obyvatelstva
Kol.	- kolektiv
NAP DN	- Národní akční plán prevence domácího násilí
cca	- circa - latinsky přibližně

Seznam grafů

Graf č. 1	Cyklus domácího násilí	s. 22
Graf č. 2	Cyklus násilí z pohledu násilné osoby	s. 24
Graf č. 3	Cyklus násilí z pohledu oběti	s. 27

Seznam příloh

Příloha č. 1:	Podrobné vysvětlení ke zkoumaným datům	s. 70
Příloha č. 2:	Záznamový arch	s. 71
Příloha č. 3:	Úrovně služeb poskytovaných v poradně ELPIS	s. 72
Příloha č. 4:	Problém řešený poradnou Elpis	s. 73
Příloha č. 5:	Pomoc pro klienty poradny Elpis	s. 74
Příloha č. 6:	Kazuistika	s. 75

Příloha č. 1 Podrobné vysvětlení ke zkoumaným datům

Velikost zkoumaného vzorku – počet mužů a žen z celkového počtu klientů za dané období.


Přítomnost dětí – děti v současném vztahu klientů, jsou to děti z minulých vztahů i ze vztahu současného. Děti mohou významně ovlivnit průběh domácího násilí a rozhodování oběti o vyhledání pomoci.

Formy domácího násilí – fyzické, psychické, sexuální, sociální a ekonomické.

Důvod vyhledání odborné pomoci – jeden z cílů práce, proč se oběti rozhodly vyhledat pomoc, co je k tomu vedlo.

Doba setrvání v partnerském či manželském stavu s projevy domácího násilí – určuje, po jakou dobu násilí trvá, a to v jakékoliv formě. Tato doba je v tomto výzkumu měřena údajem, kdy nám klient řekne, že tyto vztahové problémy vnímá jako domácí násilí.

Příloha č. 2 Záznamový arch

		Záznamový arch poradny ELPIS		Číslo uživatele/evidenční číslo smlouvy .../2013		
Datum:	Charakteristika: M Ž			Poradce:		
Konzultace č. 1						
Kontakt	Úroveň služby		Problém:		Pomoc:	Doba konzultace
O T E P	1	2	3	4		

Uživatel byl seznámen se svými právy a povinnostmi a se službami poskytovanými Poradnou Elpis Třinec. Na základě § 91 zákona 108/2006, o sociálních službách, byla s uživatelem **uzavřena ústní smlouva.**

Charakteristika problému:

Definování zakázky/osobní cíl uživatele:

Poskytnutá pomoc:

Na příště:

Zpětná vazba/zhodnocení naplnění cíle:

	do 15 min	do 30 min	do 60 min	do 90 min	do 120 min	nad 120 min
Zprostřed. kontakt. se spol. prostř.						
Pomoc při uplatňování práv						
Sociálně terapeutické čin.						

Příloha č. 3 Úrovně služeb poskytovaných v poradně ELPIS

Úrovně služeb poskytovaných v poradně ELPIS

1. informace

Obsahem informací jsou **obecná fakta**, při kterých není potřeba posuzovat a řešit konkrétní situaci klienta. Informace mohou být také **konkrétní údaje**, které jsou cílené na danou situaci. Informace **nenabízí možnost řešení**. Může být podána neosobně, např. klient si vezme **letáky z čekárny, kontakt na jinou instituci, apod.** Informaci může podat také pracovník, pak je podání informace přizpůsobeno osobě klienta, aby byla pro něj pochopitelná. Do této kategorie spadá také **naslouchání klienta**.

2. rada

Je orientována na **dojednané řešení problému**. Vychází z konkrétní situace klienta, **nabízí alternativy řešení, posuzuje klady a zápory** jednotlivých variant řešení, např. poradce s klientem společně **zvažují různé výhody a nevýhody podání trestního oznámení**.

3. aktivní pomoc

Jedná se o komplexní přístup k řešení problému včetně poskytnutí následné práce, kterou provádí poradce v zájmu klienta. Aktivní pomoc probíhá v prostorách poradny. Jde např. o **pomoc se sepsáním žádostí, konzultace správností různých písemností, vysvětlování obsahu právních norem, zprostředkování pomoci u dalších institucí** (telefonování).

4. doprovázení a psychologická konzultace

Je to **činnost ve prospěch klienta** vykonávána **mimo poradnu**. Poradce **doprovází klienta na oficiální jednání**, je v pozadí, sám aktivně nezasahuje, je spíše morální podporou.

Příloha č. 4 Problém řešený poradnou Elpis

Problém řešený poradnou Elpis

- 1. sociální dávky**
 - 1.1. státní sociální podpora
 - 1.2. nemocenské pojištění
 - 1.3. důchodové pojištění
 - 1.4. zprostředkování prodeje výrobků
- 2. pracovně právní vztahy**
 - 2.1. pracovní smlouvy
 - 2.2. násilí na pracovišti
- 3. bydlení**
 - 3.1. azylové
 - 3.2. krizové
 - 3.3. obecně
- 4. rodina a mezilidské vztahy**
 - 4.1. manželské vztahy
 - 4.2. vztahy mezi rodiči a dětmi
 - 4.3. vztahy mezi partnery
 - 4.4. vztahy mezi bývalými manžely (partnery)
 - 4.5. vztahy v rodině
- 5. domácí násilí**
 - 5.1. násilí mezi manželi, partnery
 - 5.2. násilí mezi rodiči a dětmi
 - 5.3. násilí na seniorech
 - 5.4. násilí v rodině
 - 5.5. násilí mezi rozvedenými manželi
- 6. šikana**
 - 6.1. ve škole
 - 6.2. na pracovišti
 - 6.3. jiné
- 7. sexuální problematika**
- 8. právní problematika a jiné**
- 9. půjčky, dluhy**

Příloha č. 5 Pomoc pro klienty poradny Elpis

Pomoc pro klienty poradny Elpis

- 1. sociální poradenství**
- 2. pozvání k osobní návštěvě**
- 3. informace**
- 4. ventilace, naslouchání**
- 5. zajištění azylového bydlení**
 - 5.1. zajištění krizového bydlení
- 6. zprostředkování kontaktu na jiná pracoviště, vyhledávání na internetu**
- 7. psychologické poradenství**
- 8. poskytnutí návodu na sepsání žádosti (či jiného podání), pomoc se sepisováním žádosti**
- 9. právní pomoc**
- 10. doprovod k jednání**
 - 9.1. k soudu
 - 9.2. na policii
 - 9.3. k lékaři
 - 9.4. do azylového domu
 - 9.5. na jiná zařízení
- 11. duchovní pomoc**
- 12. přepisování dokumentů na PC, kopírování dokumentů**
- 13. telefonování (právník, psycholog, policie, a jiné)**
- 14. krizová intervence**

Příloha č. 6 Kazuistika

Tuto kazuistiku jsem zde zařadila proto, že je to případ domácího násilí, kde jsou všechny jeho formy, jsou zde jednotlivé fáze odpoutávání se od partnera až ke konečnému rozhodnutí, které klientka udělala.

Klientka souhlasila se zveřejněním této kazuistiky, přesto jsou iniciály změněny.

Kazuistika klientky poradny Elpis Třinec

Paní K. přišla do poradny po 17 letech domácího násilí.

Rodinná situace: Paní K. je vdaná a z manželství se narodily dvě děti, nyní náctileté. S manželem není šťastná. Rodina bydlí v bytě 3+1 a kromě bytu vlastní ještě zahradu. Paní K. má sourozence a rodiče, manžel je jedináček a rodiče mu nedávno krátce po sobě zemřeli. Věk klientů nezjišťujeme, v době první návštěvy poradny Elpis bylo klientce asi kolem 38 let.

Děti: V rodině jsou dvě děti, které navštěvují základní školu. Dle slov paní K. jsou hodné, bez problémů, jen starší dcera má psychické obtíže – úzkosti.

Vzdělání: Paní K. je vyučená prodavačka.

Zaměstnání: Paní K. donedávna pracovala v obchodě, odkud však musela odejít, neboť se prokázalo, že brala z pokladny peníze. Důvodem byly její dluhy, které vznikly v důsledku ekonomického násilí ze strany manžela. Jak sama říká: *“Manžel chtěl, aby v domácnosti vše fungovalo, aby byl zaplacený byt a abychom měli jídlo, ale nedával mi žádné peníze, tak co jsem měla dělat?”* Nyní je paní K. bez práce.

Ekonomická situace rodiny: V době příchodu do poradny říká paní K., že má dluh asi 1 milión Kč. Jako důkaz přináší tlustou složku s dokumenty, kde má potvrzení o půjčkách za posledních asi 10 let.

Záliby: Paní K. nesmí nikam chodit, ale stačí jí, když je doma a má klid, ráda vyšívá.

Známí: Paní K. nemá žádné kamarádky, nestýká se s nikým, pouze se svými rodiči a sourozenci.

Zdravotní stav: Po posledním napadení manželem má doživotní zdravotní handicap v důsledku poranění nohy. Jinak se cítí zdravá.

Domácí násilí: Klientka zažila všechny formy domácího násilí včetně sexuálního, kdy čekala dítě a jak říkala: *“Manžel si myslí, že mě tím, že budeme mít další dítě, k sobě připoutá.”*

Zakázka klientky: Klientka chtěla řešit své dluhy a také vztah s manželem.

Práce s klientkou: V průběhu prvních sezení byla použita metoda Rogerse, kdy se jednalo o naslouchání, parafrázování a zrcadlení spojené s empatickým přístupem a sebebřijetím. Při dalších sezeních se klientka ptala, co má dělat a byly jí nabídnuty možnosti řešení situace a to navštívení manželské poradny, odstěhování se do azylového domu pro matky s dětmi nebo rozvod. Klientka nejdřív všechny možnosti odmítla s tím, že do manželské poradny její manžel nepůjde. Později využila možnosti pobytu v azylovém domě pro matky s dětmi, ale manžel ji tam našel a přemluvil, ať se vrátí. Po napadení manželem, kdy se byla nucena zachránit skokem z okna a v důsledku pádu jí zůstalo zdravotní postižení, se klientka rozhodla, že odcestuje do zahraničí. Přišla se rozloučit a poděkovat, odcestovala do zahraničí za prací a děti nechala manželovi.

Komentář: Klientka se v loňském roce rozvedla, ale než rozsudek nabyl právní moci, manžel zemřel. Klientka nyní řeší dědictví a dluhy po manželovi a to pomocí návazné služby poradny Elpis v občanské poradně Ergon.

Na dotaz, jaké má pocity vůči dnes již zemřelému manželovi sděluje, že má stále pocity viny, že od něj odešla.... V zahraničí už chce zůstat a nechce se vrátit zpět, dcery jsou už dospělé.